

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра теорії і методики початкової освіти

На правах рукопису

БУБАЛО МАРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

**ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАРОДОЗНАВЧИХ
ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Спеціальність 013 Початкова освіта

Освітньо-професійна програма Початкова освіта

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол №4
засідання кафедри теорії і методики
початкової освіти від 12.11. 2024 р.

Науковий керівник:
Рославець Руслана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Завідувач кафедри _____ проф. Пріма Р. М.

Луцьк – 2024

Анотація

У кваліфікаційній роботі на основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури розглядається проблема формування особистості майбутнього вчителя через використання етнопедагогіки та народознавства в початковій школі. Обґрунтовано актуальність дослідження в умовах сучасної освітньої реформи, яка спрямована на посилення впровадження та розвиток етнопедагогіки та народознавства у молоді.

У роботі визначено мету, об'єкт, предмет та завдання роботи, визначено методи, що використовувалися для досягнення поставлених цілей. Дослідження охоплює філософські, психолого-педагогічні та культурологічні аспекти формування особистості майбутніх педагогів, розглядаючи етнопедагогіку як засіб гармонійного поєднання освітнього процесу з культурною спадщиною та традиціями.

Розкрито сутність, зміст і значення етнопедагогіки та народознавства, проаналізовано ефективні методи та форми застосування етнопедагогічних підходів у початковій школі. Особливу увагу приділено ролі вивчення народних традицій, звичаїв і обрядів як засобу морального виховання, що сприяє розвитку національної самосвідомості.

Результати дослідження підтверджують ефективність використання етнопедагогічних підходів у формуванні особистісних якостей майбутнього педагога, а також у практичній діяльності початкових шкіл. Теоретичні та методичні матеріали можуть застосовуватися для створення методичних рекомендацій в освітньому процесі.

Ключові слова: етнопедагогіка, народознавство, формування особистості майбутнього вчителя, початкова школа.

Annotation

In the qualification work, based on the analysis of scientific and educational and methodological literature, the problem of personality formation of the future teacher through the use of ethnopedagogy and ethnology in primary school is considered. The relevance of the research in the conditions of the modern educational

reform, which is aimed at strengthening the implementation and development of ethnopedagogy and ethnology among young people, is substantiated.

The purpose, object, subject and tasks of the work are defined in the work, and the methods used to achieve the set goals are defined. The study covers philosophical, psychological, pedagogical and cultural aspects of personality formation of future teachers, considering ethnopedagogy as a means of harmoniously combining the educational process with cultural heritage and traditions.

The essence, content and significance of ethnopedagogy and ethnology are revealed, effective methods and forms of using ethnopedagogical approaches in elementary school are analyzed. Special attention is paid to the role of studying folk traditions, customs and rites as a means of moral education, which contributes to the development of national self-awareness.

The results of the study confirm the effectiveness of the use of ethnopedagogical approaches in the formation of personal qualities of the future teacher, as well as in the practical activities of primary schools. Theoretical and methodological materials can be used to create methodological recommendations in the educational process.

Key words: ethnopedagogy, ethnology, personality formation, future teacher primary school.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАРОДОЗНАВЧИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1.Формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів як педагогічна проблема.....	9
1.2.Виховні можливості етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів	17
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАРОДОЗНАВЧИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	27
2.1.Стан сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.....	27
2.2.Розробка та апробація методики формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів на уроках ЯДС.....	35
2.3.Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи.....	48
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

В умовах становлення незалежної України важливим завданням є формування нового громадянського суспільства, заснованого на демократичних і гуманістичних цінностях. В освітньому процесі сучасності основна мета – не лише передати знання, а й виховати патріота та морально зрілу особистість, здатну протистояти негативним впливам і розвивати себе та суспільство.

Сучасний світ вимагає від майбутнього вчителя не лише професійних знань, але й глибокого розуміння соціокультурних процесів та здатності адаптувати педагогічні підходи до різних культурних контекстів. А тому використання етнопедагогіки та народознавства на уроках Нової української школи сприяє розвитку в майбутнього педагога толерантності, емпатії та здатності до конструктивного діалогу в умовах культурного різноманіття, яке допомагає зміцнити внутрішню мотивацію вчителя до передачі національних цінностей здобувачам початкової освіти, формуючи не лише знання, але й духовно-моральні якості, що є важливими для виховання гармонійної особистості в умовах глобалізації.

Актуальність даного дослідження визначається кількома ключовими аспектами.

По-перше, зростаюче значення збереження культурної спадщини та національної ідентичності на фоні процесів глобалізації та культурного розмаїття. Формування особистості майбутнього вчителя з використанням етнопедагогіки та народознавства відповідає потребам сьогодення у вихованні патріотичних цінностей та розуміння культурної спадщини.

По-друге, важливість розвитку педагогічних методик, заснованих на культурних та етнічних традиціях, для покращення підготовки майбутнього вчителя до роботи в різноманітних міжкультурних та багатонаціональних середовищах.

По-третє, розвиток досліджень в галузі педагогіки, спрямованих на вивчення впливу культурної спадщини та національних традицій на процеси

формування особистості майбутнього педагога, дозволяє розширити розуміння цього процесу й розробити ефективніші педагогічні підходи.

Таким чином, дослідження зазначеної теми «Формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі Нової української школи» є актуальним та важливим з урахуванням сучасних глобальних тенденцій у галузі освіти та культурного розвитку.

Мета кваліфікаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі початкової школи на уроках ЯДС

Для досягнення мети було визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукову літературу з порушеної проблеми.
2. Схарактеризувати можливості етнопедагогічних та народознавчих цінностей у вихованні молодших школярів.
3. Виявити реальний стан сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей у виховні молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.
4. Розробити та апробувати методику формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей у виховні молодших школярів на уроках ЯДС; проаналізувати результати дослідницько-експериментальної роботи.

Об'єкт дослідження: освітній процес початкової школи.

Предметом дослідження: методика формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Для досягнення поставленої мети, вирішення завдань скористалися комплексом взаємопов'язаних методів дослідження:

– теоретичні: науковий аналіз психолого-педагогічної та філософської літератури, державних документів; узагальнення досвіду роботи вчителів; синтез, порівняння, систематизація теоретичних даних для визначення мети та завдань роботи; обґрунтування методики формування етнопедагогічних та

народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі початкової школи; емпіричні: педагогічне спостереження за освітнім процесом, анкетування, бесіди зі здобувачами початкової освіти, з учителями, що сприяло вивченню стану проблеми в практиці роботи початкової школи; педагогічний експеримент для перевірки ефективності методики формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів на уроках ЯДС; статистичні: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження із використанням методів математичної статистики, що забезпечило достовірність результатів експерименту.

Елементи наукової новизни та теоретична значущість дослідження полягає в розробленні методики формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів на уроках ЯДС; уточненні та доповненні наукових уявлень щодо виховних можливостей етнопедагогічних та народознавчих цінностей в освітньому процесі початкової школи.

Практичне значення виконаної кваліфікаційної роботи полягає тому, що розробленою і впровадженою методикою формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів можуть скористатися вчителі-практики початкової школи.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у рамках Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю. Матеріали круглого столу висвітлено у збірнику Педагогічний поступ : збірник матеріалів IV Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (Луцьк, 25 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. 102 Результати дослідження висвітлені у публікації «Етнопедагогіка – один із важливих компонентів підготовки здобувача вищої освіти»

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота здійснювалась протягом 2023-2024 рр. на базі Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №26 Луцької міської ради». В експерименті брали участь здобувачі початкової освіти, а саме: 1-4 класи даного ліцею.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (57), додатків (2) і викладена на 71 сторінці друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАРОДОЗНАВЧИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1.Формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів як педагогічна проблема

Продуктивне навчання здобувачів початкової освіти неможливе без творчого потенціалу педагога. Адже самокритичного, ініціативного, творчого вчителя можна сформувавши під час його навчання у вищому навчальному закладі, оснащеного новітніми технологіями при системному використанні надбань народної педагогіки у якій відсутні готові постулати сформульованих положень, наукових термінів, однак вона збагачена народними традиціями, обрядами, звичаями тощо.

Ці складові мають етнічне забарвлення, які в процесі історичного розвитку віддзеркалюють свій етнографічний зміст Етнопедагогіка та народознавство відіграють неабияку роль у формуванні національної самосвідомості та моральних цінностей у молодших школярів. Ці напрямки сприяють не лише вихованню любові до рідної культури, традицій та звичаїв, але й сприяють закладанню фундамента для розвитку етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів. Знання культурної спадщини свого народу є важливим чинником у формуванні гармонійної особистості, що усвідомлює свою приналежність до нації і водночас вміє поважати інші культури.

Педагогічною проблемою є те, як ефективно інтегрувати етнопедагогіку та народознавство в освітній процес, щоб зацікавити дітей і одночасно сприяти їхньому всебічному розвитку. У початковій школі ця проблема набуває особливої актуальності, оскільки саме в цей період відбувається активне формування моральних та етичних принципів. Недостатня увага до виховання

на основі національних традицій може призвести до втрати духовних орієнтирів і відчуження від культурної спадщини [11, С. 96-99].

Теоретичну і практичну систему освітньо-виховних ідей народної педагогіки досліджували і культивували О.Духнович, Б.Грінченко, Г. Ващенко, С.Русова, І. Огієнко. Вони підкреслюють визначальну роль народних традицій у формуванні особистості, надаючи прерогативу збереженню національних основ у вихованні молодого покоління.

Виховний досвід народної педагогіки пропагували літописці та педагоги Київської Русі (Нестор, Володимир Мономах та ін.).

Народні знання, ідеї народної педагогіки центральною канвою проходять у педагогічній спадщині Г.Сковороди.

У створеній теорії Н.Г.Стельмаховичем про те, що педагогічна наука має базуватися на духовних цінностях народної педагогічної мудрості відображена у його «Книзі народної мудрості», що дозволяє кожному здобувачеві вищої освіти внести результати своєї самостійної роботи щодо пізнання конкретних прикладів.

Дослідники С.У. Гончаренко, П.Р. Ігнатенко, Ю.Д. Руденко, Б.М. Ступарик, Є.І. Сявак визначають головні шляхи її розвитку, формулюючи нові вимоги до підготовки майбутнього педагога, якому слід глибоко розуміти культуру українського народу, осмислити навчально-виховний потенціал, що вимагає від учасників навчального процесу досконального знання своєї справи.

На тлі своїх матеріалів на практичних та семінарських заняттях вони можуть писати реферати, різного змісту творчі роботи, з допомогою яких вирішуються проблемні питання, може здійснюватись огляд періодичної преси, нової педагогічної літератури.

Ключовою умовою, що забезпечує практичне використання народознавчого матеріалу у початкових класах школи є грамотний, розумний добір матеріалу. Перш за все він має бути доступним для молодших школярів, певною мірою не обтяжувати детальною інформацією, а знайдений і

використовуваний матеріал має доповнювати основний, і мати конкретний та виразний зміст.

Завданням сучасної педагогіки є пошук ефективних методів і форм роботи, які дозволяють поєднувати освітній процес із вихованням на основі народних цінностей. Це включає застосування інтерактивних методів, таких як ігри, проекти, творчі завдання, які активізують інтерес до народної культури та сприяють розвитку етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів. У результаті здобувачі початкової освіти не лише отримують знання, але й формують особистісні якості, які допоможуть їм у подальшому житті.

В останні роки було здійснено багато досліджень, що стосуються різних аспектів виховання молодого покоління на основі етнокультурних традицій, а також підготовки педагогів у цьому напрямку. Значна увага приділяється питанню засвоєння дітьми та молоддю елементів етнокультури. Дослідження таких авторів, як О. Батухтіна, Г. Воробей, Т. Дяченко, О. Кузик та ін. є актуальними на часі.

Ряд науковців, серед яких Р. Береза, О. Красовська, Д. Тхоржевський, вивчали етнопедагогіку як важливий чинник формування національної самосвідомості та ідентичності. Етнопедагогічні традиції у початковій школі досліджували Г. Кловак, Л. Ходанич та інші, а культурологічну підготовку майбутніх педагогів вивчали З. Донець, Н. Сивачук та ін. [23, С. 103-112].

Часто дослідники зосереджуються на розгляді етнокультури як об'єктивного явища (звичаї, традиції, обряди), проте рідко акцентують увагу на суб'єктивному сприйнятті цих явищ членами етнічної спільноти, що є важливим для формування етнокультурної ідентичності. Окрім цього, глибинні основи етнокультури як способу існування етносу, що мають значний вплив на виховання особистості, залишаються поза увагою.

У сучасних наукових роботах відсутнє чітке визначення терміну «етнокультурне виховання», а також не приділяється належна увага проблемі підготовки майбутнього педагога до здійснення етнокультурного виховання в освітній системі, зокрема у Новій українській школі.

Теоретичні аспекти підготовки майбутнього учителя у вищих навчальних закладах розглянуто в працях таких українських вчених, як О. Абдуліна, В. Бондара, П. Гусака, О. Дубасенюка, Л. Пехоти, В. Сластьоніна та інших. Важливі педагогічні питання підготовки майбутнього учителя до професійної діяльності досліджували П. Лесгафт, І. Гребеннікова, О. Савченко та інші [7, С. 67-71].

Дослідження проблем сім'ї та виховання дітей проводили Т. Алексеєнко, Л. Волинець, В. Семиченко та інші науковці, які розглядали сім'ю як важливий соціальний інститут виховання. Питання взаємодії сім'ї та школи, а також форми співпраці з батьками вивчали О. Вакуленко, І. Дьоміна, В. Кириченко та ін.

У наукових працях також приділено увагу теоретичним аспектам терміну «середовище» (М. Гамезо, В. Панов), та поширенню терміну «етнос» (В. Алексеєв, Ю. Бромлей). Питання «етнокультурного середовища» досліджували І. Бех, О. Гуренко, О. Чебан та інші. Однак, проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до співпраці з батьками в етнокультурному середовищі залишається недостатньо вивченою.

Такі українські вчені, як В. Заслуженюк та Г. Філіпчук, розглядають етнокультуру як важливий чинник, що може допомогти об'єднати людей різних національностей в межах однієї держави, а також сприяти вихованню толерантного і культурно обізнаного покоління [20, 20 с.].

Питання естетико-педагогічної підготовки вчителів початкових класів неодноразово розглядали вітчизняні дослідники. Філософські засади цієї підготовки обґрунтовували В. Андрущенко, І. Зязюн, С. Сисоєва, а психологічні особливості професії вчителя вивчали Г. Балл, І. Бех, В. Семиченко та інші. Однак питання підготовки вчителів до формування естетичного досвіду у молодших школярів досі не стало об'єктом спеціального наукового дослідження.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю вдосконалення професійної підготовки вчителів початкових класів відповідно

до сучасних вимог суспільства та збереження духовних і культурних цінностей в умовах стрімких соціальних змін.

Зазначена проблема є актуальною і через необхідність розвитку освіти, що сприяє формуванню творчих особистостей, здатних гармонійно взаємодіяти з навколишнім світом. Відтак, орієнтація сучасної освіти має зміщуватися від простого накопичення знань до їх застосування в контексті культуротворчої діяльності (табл. 1.1) [29, С. 294-298].

Сучасні науковці пропонують кілька підходів до реформування системи освіти, серед яких особистісно-орієнтована парадигма, культурологічна та ціннісна. Особистісно-орієнтована освіта базується на визнанні унікальності досвіду кожної дитини, що має важливе значення для її подальшого розвитку. Культурологічний підхід розглядає освіту як частину культури, де вчитель має передавати культурний досвід людства, зберігаючи при цьому національні традиції.

Таблиця 1.1

Елементи етнопедагогіки, які можна використовувати в початковій школі

Елемент	Можливі форми використання	Очікувані результати
Народні казки	Читання, драматизація, створення власних казок	Розвиток мовлення, уяви, моральних цінностей
Народні пісні	Співання, музикування танці, хороводи	Розвиток музичного слуху, ритму, патріотичних почуттів
Народні ігри	Проведення ігор на уроках і під час перерв	Розвиток фізичних якостей, соціальних навичок, командного духу
Народні ремесла	Майстер-класи, створення власноручних виробів	Розвиток дрібної моторики, творчих здібностей, поваги до праці предків

На сьогодні, питання цілеспрямованої підготовки здобувачів вищої освіти до роботи з батьками в контексті етнокультурного виховання не знайшло достатньої уваги в наукових дослідженнях. Важливим є розроблення науково обґрунтованих методичних рекомендацій, що сприятимуть формуванню

готовності майбутнього педагога до етнокультурного виховання школярів у сучасних умовах.

У процесі вивчення педагогіки як наукової дисципліни здобувач вищої освіти педагогічних спеціальностей має усвідомити важливість вибору своєї професії. Майбутній педагог повинен чітко зрозуміти, що формування особистості індивідуума – це не просто результат наукових розробок або державних рішень, а наслідок багатовікових народних спостережень за розвитком людини від народження до дорослішання. Ці практичні знання, набуті емпіричним шляхом, стали основою народної педагогіки. Вона є тим джерелом, яке формувалося поза межами офіційних наукових підходів, але має величезний вплив на виховання. Народна педагогіка із яскраво вираженим етнічним забарвленням, відома як етнопедагогіка, розвивалася з плином історії у кожного народу, стаючи унікальним засобом виховання [6, С. 244-247; 10, С. 4-7].

Етнопедагогіка та народознавство є цілісна система знань, засобів, вмінь та цінностей; вони опираються на фольклор, народну творчість, розвиваються історично зі своїм народом.

З розвитком української державності народна і наукова педагогіка взаємозбагачують одна одну, і кваліфікований педагог повинен вміло цей процес обґрунтувати теоретично і застосувати на практиці.

Педагогічна наука завжди визнавала важливість народних виховних традицій. Народна педагогіка виявилася фундаментом для багатьох ідей класичної педагогіки, таких як природовідповідність, культуровідповідність, зв'язок з життям, трудове виховання, а також важливість рідної мови в навчанні. Ці ідеї отримали наукове обґрунтування завдяки новітнім дослідженням у галузях, що вивчають людину: антропології, філософії, психології та етнології. Народні педагогічні принципи мають доведену неперехідну цінність, оскільки вони сформувалися протягом століть і тисячоліть.

Ідея народності виховання, науково обґрунтована К.Д.Ушинським, акцентувала увагу на вагомості національних традицій у педагогічному процесі. Сучасні педагоги продовжують розвивати ці ідеї, наголошуючи на духовному розвитку здобувачів початкової освіти та гармонізації їх особистості на основі національних виховних традицій. Це дозволяє сформувати не просто споживача знань, а творчу особистість, здатну розвивати національну культуру і долучатися до загальнолюдської скарбниці [16, С. 149-154].

Проблема збереження етнопедагогічних та народнопедагогічних традицій, особливо у сучасних умовах глобалізації та швидких змін, залишається актуальною. Сучасна освіта повинна включати ці традиції, оскільки вони допомагають майбутнім педагогам не лише зберегти культурну спадщину, але й активно її використовувати в освітньому процесі. Завдяки вивченню народної педагогіки здобувачі вищої освіти зможуть глибше усвідомити свою професійну місію і відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Педагоги ХХ століття, такі як А. Макаренко і В. Сухомлинський, в своїй діяльності також спиралися на народні традиції. Їх праці підкреслюють важливість інтеграції народнопедагогічних засобів у сучасну систему освіти, що дозволяє виховувати духовно багатих та гармонійно розвинених особистостей.

У сучасних умовах глобалізації вирішення багатьох культурних, етичних і соціальних проблем вимагає пошуку компромісів між глобальними процесами та місцевими традиціями, між модернізацією та збереженням традицій, а також між конкуренцією та рівними можливостями для всіх. Важлива роль у цьому процесі належить освіті, яка покликана допомогти подолати ці суперечності [27, С. 470-479].

Проблема збереження культурного різноманіття знаходиться в центрі уваги таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО.

У доповіді ЮНЕСКО «Суспільства знання» (2005 р.) наголошено, що різноманіття та власні можливості є основою розвитку таких суспільств. У

цьому документі підкреслюється необхідність створення суспільств знань, які б враховували культурну та мовну різноманітність.

Поняття «суспільство знань» охоплює не тільки технологічні досягнення, як у «інформаційному суспільстві», але й соціальні, етичні та політичні аспекти. Для того щоб людина могла ефективно функціонувати в умовах швидких інформаційно-технологічних змін, вона має знати і розуміти як наукові, так і місцеві, традиційні знання.

У цьому контексті підготовка майбутніх педагогів повинна включати знання про етнічну культуру регіону, в якому вони будуть працювати.

Дисципліна «етнопедагогіка» якнайкраще відповідає вимогам сучасного суспільства знань, адже вона сприяє збереженню етнічної культури, включно з нематеріальною культурною спадщиною [51, С. 12-21].

Традиції та побут українців і сьогодні зберігають специфічні риси, що виникли через природні та історичні особливості окремих регіонів. Наприклад, Волинь – історично-культурна область, територія на північному заході сучасної України в басейні південних приток Прип'яті і верхів'ях Західного Бугу, де поєднуються українські та інші культурні впливи. Попри процеси урбанізації та економічного розвитку, багато традицій все ще живуть у сільській місцевості. Це підкреслює актуальність етнокультурного виховання майбутніх педагогів, яке дозволяє інтегрувати місцеві знання у виховний процес. Важливо пам'ятати, що збереження і передача культурної спадщини є одним з основних завдань, які визначають ЮНЕСКО.

Дослідження багатьох науковців доводять, що діяльність у сфері народної культури позитивно впливає на розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього педагога. Участь педагогів у передаванні етнокультурних знань має також і політичний аспект. Україна, хоча і є домом для багатьох етнічних груп, залишається країною з переважною більшістю українського населення, проте етнокультурні відмінності на сході, заході, півдні та в центрі країни є помітними, що вимагає врахування потреб усіх громадян у рамках національної освітньої політики [44, с. 127-131].

Після здобуття незалежності Україна здійснила реформу освіти, зокрема, впровадивши в навчальні плани дисципліни національного змісту, такі як українознавство. Однак у кінці 1990-х років ця дисципліна була замінена іншими предметами, зокрема, пов'язаними з іноземними мовами та технологіями. У курси етнопедагогіки та народознавства залишаються доступним тільки для майбутніх вихователів дитячих садків. Водночас в освітньому просторі України спостерігається зміщення акценту з естетичної складової культури на політичну.

Етнокультурне виховання є невід'ємною складовою процесу соціалізації особистості, адже воно допомагає засвоїти мову, традиції і культуру свого народу. Вивчення етнопедагогіки дозволяє педагогам не лише отримати знання, але й активно брати участь у збереженні та розвитку національної культури [19, С. 69-74].

Таким чином, підготовка майбутнього педагога до етнокультурного виховання є важливим завданням сучасної освіти. Етнопедагогіка та народознавство дозволяє сформувати цілісне бачення різних типів знань і інтегрувати їх у навчальний процес, що сприяє розвитку суспільства знань в Україні. Сучасний вчитель зобов'язаний оволодіти знаннями з народної педагогіки та використовувати їх у своїй практиці, щоб виховувати нове покоління на основі кращих національних традицій і збагачувати його духовно та культурно.

1.2. Виховні можливості етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів

Формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей у молодших школярів є складним процесом, що вимагає не лише теоретичних знань, а й особливих педагогічних здібностей з боку вчителя. Особливий вклад у вдосконалення підготовки вчителів початкових класів зробили дослідження таких авторів, як В.Бондар, Н.Бібік, Л.Коваль, О.Комар, О.Матвієнко,

С.Мартиненко, І.Осадченко, Д.Пащенко, О.Савченко. Особливості розвитку соціальної компетентності здобувачів початкової освіти знайшли відображення у роботах Н.Басюк, Н.Бібік, С.Данилейко, В.Коваленко, Ю.Коротіної, О.Крузе-Брукс, О.Литовченко, В.Новікова, О.Прякімової та О.Савченко [52, С. 140-152].

Дослідники стверджують, що в початковій школі соціальна компетентність здобувачів початкової освіти формується через засвоєння важливих соціальних навичок, таких як самоконтроль, почуття гідності, здатність розуміти інструкції й правила, вирішення конфліктів, комунікація, співпраця та взаємодія. Водночас, важливим залишається аналіз педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до розвитку соціальної компетентності молодших школярів з урахуванням сучасних інтеграційних процесів.

Ефективність підготовки майбутнього учителя початкової школи до формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти залежить від створення відповідних педагогічних умов. Аналіз літератури дозволяє виділити наступні визначення педагогічних умов: це обставини навчального процесу, що забезпечують досягнення дидактичних цілей через підбір змістовних елементів та методів навчання, а також обставини, що сприяють продуктивній професійній підготовці фахівців.

У даному дослідженні під педагогічними умовами розуміється сукупність взаємопов'язаних обставин, спрямованих на підвищення якості підготовки майбутніх учителів до формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти. Три основні педагогічні умови включають стимулювання мотивів майбутнього учителя до соціалізації молодших школярів, розвиток соціального інтелекту через оновлення змісту дисциплін, а також активізацію практичного досвіду здобувачів вищої освіти у позааудиторній діяльності [50, С. 38-44].

Стимулювання мотивів до соціалізації полягає в тому, щоб викладачі використовували активні методи навчання, стимулюючи в здобувачів вищої освіти мотивацію досягнення і прагнення до особистого та професійного

самовдосконалення. Психологічні дослідження підкреслюють важливість мотиву як результату активної діяльності, який може бути посилений через відповідну педагогічну підтримку.

Розвиток соціального інтелекту — це ключовий аспект, що сприяє успішній взаємодії майбутніх учителів із здобувачами початкової освіти. У процесі професійної підготовки важливо впроваджувати кооперативні методи, тренінги та моделі емпіричного навчання, які допомагають формувати емпатію та соціальну інтуїцію в здобувачів вищої освіти.

Активізація практичного досвіду здобувачів вищої освіти у формуванні соціальної компетентності молодших школярів повинна відбуватися як у навчальній, так і у виховній діяльності. Практична діяльність, така як волонтерська робота та педагогічна практика, допомагає здобувачам вищої освіти закріпити соціальні знання, навички соціальної взаємодії та розвинути критичне мислення.

Щоб майбутні вчителі могли ефективно виконувати завдання з формування моральних і духовних цінностей у дітей, необхідно створити такі педагогічні умови [31, С. 195-198]:

1.Комплексне засвоєння національних педагогічних традицій. Майбутній вчитель повинен здобути знання про основи української педагогіки, її історичний розвиток і сучасні підходи. Важливо зрозуміти значення культурних традицій у вихованні та їхню роль у формуванні світогляду дітей. Це допоможе вчителю передавати цінності й моральні норми через традиції та обряди.

2.Активна участь у педагогічній практиці. Необхідно, щоб майбутній педагог отримав практичний досвід, відвідуючи навчальні заклади та беручи участь у проведенні уроків разом з наставниками. Практична діяльність має включати розробку і проведення уроків, які спрямовані на розвиток культурної свідомості у молодших школярів. Також важливо залучати здобувачів вищої освіти до культурних заходів і тематичних екскурсій.

3.Формування поваги до культурної спадщини. Вчитель має особисто демонструвати глибоку повагу до культурних традицій та сприяти їхньому відродженню серед молодших школярів. Крім того, важливо виховувати у здобувачів вищої освіти розуміння культурної різноманітності, формуючи толерантне ставлення до інших етносів і культур.

4.Впровадження сучасних інтерактивних методів навчання. Застосування інтерактивних форм роботи, таких як тренінги, проєктна діяльність, дискусії та креативні майстерні, дозволяє залучити молодших школярів до активного пізнання культури. Використання сучасних технологій, таких як інтерактивні презентації та відео, сприятиме більш ефективному засвоєнню матеріалу й розвитку інтересу до теми.

Соціальний розвиток особистості визначається суспільством, а також економічними, культурно-історичними, політичними та побутовими умовами, тобто середовищем у його широкому значенні.

Як зазначає В.Г. Бочарова, суспільне середовище включає природні та соціальні умови, що впливають на розвиток і діяльність людського суспільства, формуючи поведінкові моделі індивідуума.

Особистість, набуваючи соціального досвіду, активно взаємодіє з людьми, предметами і явищами, що оточують її [32, С. 166-169]. Свідомість людини та її духовний світ розвиваються завдяки поєднанню життєвого укладу з впливами соціального середовища і цілеспрямованого виховання. За словами вчених, середовище – це джерело активностей, що, впливаючи на спадкові риси людини, призводять до формування певної поведінки.

Взаємодія між особистістю та середовищем має двосторонній характер: з одного боку, середовище впливає на особистість через свої структурні елементи; з іншого, особистість, взаємодіючи з навколишнім світом, формує це середовище, надаючи йому соціальні характеристики.

Організація ефективної взаємодії між цілеспрямованим педагогічним процесом і середовищем дозволяє значно покращити виховний вплив, використовуючи педагогічний потенціал середовища. Педагогічний потенціал

середовища полягає в його кількісних, якісних і особистісних можливостях, які розкриваються за сприятливих умов (табл.1.2) [28, С. 77-81]. Однак чіткого педагогічного середовища не існує – його елементи присутні у всіх видах мікросередовища.

Таблиця 1.2

Компетентності

Компетентність	Ознаки сформованості	Дії для розвитку
Культурна	Знання про українську культуру, звичаї, традиції	Проведення культурних заходів, дослідження історії рідного краю
Комунікативна	Вправність виражати свої думки, вести діалог	Участь у дискусіях, презентаціях, роботі в групах
Ціннісна	Повага до української культури, національної самосвідомості	Дотримування традицій, активна громадянська позиція

Соціалізація виступає процесом історичного розвитку особистості, і національно-етнічне середовище, традиції, звичаї та стиль життя мають важливе значення в цьому процесі. Етнічні особливості середовища формують риси індивідуума, впливаючи на її характер, свідомість і стосунки з представниками різних національностей. Етнічна ідентичність людини визначається культурою та мовою, які вважаються рідними.

Етнопедагогічне середовище – це частина педагогічного середовища, що включає в себе етнічні особливості місця проживання, світогляд, традиції, фольклор, побут і впливає на формування особистості. Воно виконує такі функції, як виховання носія національної культури, формування здатності до сприйняття культур інших націй та розвиток міжнаціональної культури [38, С. 17-26].

Аналіз етнопедагогіки показує, що використання народної педагогіки дозволяє ефективно вирішувати багато освітніх питань. Для дослідження етнопедагогічного середовища важливі системний підхід, динамічний аналіз, практична орієнтація, а також толерантність до різних етносів і розвиток міжнаціонального спілкування.

У наукових джерелах поняття «готовність» розглядається з двох основних позицій: як особливий психічний стан і як сукупність особистісних характеристик. Професійна готовність педагога складається з мотиваційного та практично-діяльнісного компонентів. Вона охоплює комплекс професійних знань та навичок, необхідних для ефективної педагогічної діяльності.

Особливо важливою є готовність до роботи в етнокультурному середовищі для вчителів початкової школи, адже вона вимагає врахування культурної самобутності, етнічної різноманітності та забезпечення толерантної комунікації з молодшими школярами різних національностей [49, С.70-74].

Готовність до педагогічної діяльності в умовах етнопедагогічного середовища – це складна система, що включає мотиваційні, когнітивні та інші компоненти, які сприяють розвитку професійної майстерності педагога. Вона допомагає вчителю ефективно діяти в полікультурному середовищі, зберігаючи національну ідентичність і демонструючи повагу до культур інших народів (рис. 1.1).

Рис.1.1. Етнокультурні символи

В освітньому процесі початкової школи важливим є національний аспект, що включає нерозривний зв'язок освіти з національною культурою, історією та традиціями українського народу. Одним із засобів досягнення цього є народознавство, яке виконує низку соціальних та навчальних функцій і сприяє національно-культурному відродженню держави. Загально визнано, що без звернення до історичного досвіду народу неможливо виховати духовно розвинену особистість.

У педагогіці початкової школи українське народознавство є джерелом навчання і виховання молодших школярів на основі народних традицій, звичаїв, фольклору. Для ефективного використання такого матеріалу потрібно дотримуватися певних педагогічних умов [1, С. 5-9]. Зокрема, при відборі народознавчих матеріалів слід враховувати їх доступність, багатофункціональність та емоційну насиченість, а також їх значущість для молодших школярів.

Систематичність та цілеспрямованість у використанні народознавчого матеріалу сприяє його впливу на навчальний процес. Вчитель має враховувати вікові особливості молодших школярів і специфіку предмету, використовуючи цей матеріал для розвитку емоційно-позитивного ставлення до рідної культури. Важливим є також особистісне значення матеріалу для молодших школярів, яке можна підвищити, залучаючи їх до його відбору та опрацювання.

Ефективність використання народознавчого матеріалу зростає, коли він систематично інтегрується у навчальний процес. Вчитель має чітко планувати, скільки інформації молодші школярі повинні засвоїти, та використовувати цей матеріал для досягнення навчальних цілей. Зокрема, народознавство може слугувати ілюстрацією основного матеріалу, викликати інтерес до нових тем або закріплювати попередні знання [3, С. 3-10].

Народознавчий матеріал також сприяє вихованню любові до рідного краю, відповідальному ставленню до природи та господарської діяльності. Крім того, він розвиває психічні процеси, мовлення та спостережливість здобувачів початкової освіти. У початкових класах вчитель відіграє ключову роль у доборі матеріалу, а також можуть активно брати участь у його пошуку та підготовці.

Під час підбору матеріалів слід враховувати особливості пам'яті та уваги молодших школярів, тому матеріал має бути яскравим, емоційним і цікавим. Учитель повинен також ретельно продумувати зміст і обсяг матеріалу, аби він не перевантажував дітей.

Підготовка до уроків із використанням народознавства включає визначення ключових понять і обрання методів навчання. Використовуються

різні методи: бесіди, розповіді, демонстрації, самостійна робота над фольклором, ігри тощо. Народознавчий матеріал може бути корисним на різних етапах уроку — від актуалізації знань до закріплення вивченого. Такий підхід допомагає не тільки краще засвоїти матеріал, а й розвивати світогляд здобувачів початкової освіти [8, С. 79-82].

В результаті проведеного аналізу можна стверджувати, що підготовка уроків із народознавчими елементами має включати ретельне планування, вибір відповідного матеріалу і визначення етапу уроку, на якому він буде використовуватись. Впровадження елементів народознавства сприяє формуванню ключових компетентностей у дітей.

Ефективне та цілеспрямоване використання матеріалів народознавчого характеру – шлях до ефективності освітнього процесу.

Найпотужнішим жанром усної народної творчості, котрий захоплює душу дитини, формує яву, пам'ять є казка, яка водночас забезпечує її розумовий розвиток, навчає робити певні висновки та узагальнення.

У цьому жанрі гармонійно переплітаються реальність і вигадка, що зачаровує маленького слухача красою народного слова, сповненого мудрості, доброти й оптимізму [55, С. 460-463].

Неоціненне значення для знайомства школяра з усною народною творчістю є прислів'я і приказки, які виховують у нього допитливість, допомагають стати на шлях істини, справедливості, оцінити поведінку не тільки товариша, але і свою.

Прислів'я і приказки – це короткі, але яскраві вислови, що підсумовують життєвий досвід і передають мудрість поколінь. Вони виступають своєрідним моральним кодексом, що несе поради, підказки та навіть осуд, маючи велике виховне значення. Робота з ними може бути корисною на будь-якому етапі уроку. Учителю важливо володіти широким запасом таких висловів, оскільки влучно вжите прислів'я підсилює ідею та допомагає молодшим школярам краще запам'ятовувати матеріал.

Загадки також є цінним елементом народної творчості, що ґрунтуються на спостереженнях за природою і побутом. Вони вимагають не лише знань, а й кмітливості, оскільки метафорично зашифровують об'єкти чи явища, які потрібно відгадати. Загадки розвивають мислення і увагу дітей, що робить їх важливим педагогічним інструментом.

Використання фольклорних жанрів повинно бути систематичним, а не епізодичним. Діти мають полюбити народну творчість, адже вона відповідає їхнім психо-фізіологічним потребам.

Особливе значення для навчання мають також жанри дитячого фольклору. Сюди можна віднести колискові пісні, ігри, скоромовки, лічилки, примовлянки тощо. Дитячий фольклор – це багатожанрова система, що охоплює пісенні, прозові й ігрові форми, які захоплюють дітей своєю правдивістю й емоційністю.

Оригінальні колискові пісні («Ой ходить сон коло вікон», «Ой люлі-люлі», «Котику сіренький», «А-а-а, котки два», «Сонько-дрімко» і.т.д.), як перший жанр, з яким дитина знайомиться з народження, мають важливе значення для розвитку мовлення та слуху. Скоромовки, у свою чергу, допомагають удосконалювати артикуляцію звуків, а лічилки і мирилки сприяють поліпшенню настрою та допомагають дітям вчитися домовлятися і уникати конфліктів [54, С. 5-12].

Народні ігри, які передаються з покоління в покоління, мають важливе виховне значення. Вони дозволяють дітям моделювати соціальні ролі та привчають дотримуватися правил. Використання дитячого фольклору в навчальному процесі допомагає зробити уроки більш ефективними, сприяє розвитку мовлення, виховує естетичний смак і пробуджує любов до народної творчості. Вплітання елементів народознавства у навчально-виховний процес не лише збагачує знання молодших школярів, але й розвиває їхні творчі здібності, виховуючи в них любов до рідної мови і культури [17].

Підготовка майбутнього вчителя до формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей у молодших школярів – це комплексний процес, який вимагає системного підходу.

Забезпечивши майбутнім педагогам глибокі теоретичні знання, практичні навички та сформувавши в них ціннісне ставлення до культурного спадку, ми зможемо виховати покоління громадян, які глибоко усвідомлюють свою культурну ідентичність.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАРОДОЗНАВЧИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1.Стан сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі початкової школи

У сучасній психолого-педагогічній науці (О.Семенов, В.Сластьонін, Г.Троцько та ін.) доведено взаємозв'язок між професійно-педагогічною діяльністю педагога, процесом його підготовки у вищому педагогічному закладі та станом готовності до її здійснення. Цей зв'язок пояснюється тим, що підготовка виступає засобом формування готовності до діяльності, яка є результатом та показником якості підготовки, а також перевіряється та реалізується в процесі діяльності. Таким чином, результатом професійної підготовки майбутніх учителів є їхня готовність до педагогічної діяльності.

У дослідженнях А.Войченко, Л.Кондрашової, Н.Кузьміної, Л.Нечаєвої, В.Сластьоніна, З.Шиліної, В.Щербини готовність розглядається як професійно важлива якість і психічний стан особистості. Згідно з теоретичним підходом М.Дьяченка, Л.Кандибовича, В.Крутецького, психологічна готовність визначається як підготовленість до діяльності та являє собою стійку характеристику особистості, що включає мотиваційні, інтелектуальні, емоційні та інші змінні, які відповідають вимогам змісту та умовам діяльності [12, С 30-34].

За визначенням М.Дьяченка, «готовність учителя» – це професійно важлива якість особистості, яка включає мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї), орієнтаційний (знання про особливості професійної діяльності), операційний (володіння прийомами та методами діяльності), вольовий (уміння керувати своїми діями) та оціночний компоненти (самооцінка своєї професійної діяльності).

На думку К.Дурай-Новакової, готовність виявляється у здатності до продуктивної діяльності, реалізації дій, які базуються на накопиченні знань, досвіду та вмінь. У її дослідженні акцентується увага на професійно важливих якостях особистості майбутнього педагога, що дозволяє розробити зміст та перспективи його подальшого розвитку [22, с. 18-22]. Професійна готовність при цьому виступає у формі активного, дієвого стану особистості.

В.Шадріков розглядає професійну готовність як умову успішного виконання діяльності, яка включає вибіркову активність, що налаштовує на майбутню професійну діяльність і виступає регулятором цієї діяльності.

На думку В.Сластьоніна, готовність до педагогічної діяльності є суб'єктністю професійно зумовлених вимог до вчителя, яка включає психологічну, психофізіологічну, фізичну, науково-теоретичну та практичну підготовку.

У своєму дослідженні ми керуємося загальноприйнятим визначенням «професійна готовність учителя», яке охоплює соціальну, загальнокультурну, філософсько-методичну, психологічну, загальнопедагогічну, предметно-специфічну та методичну складові. Водночас, спираючись на попередні розробки в цій галузі (Г.Волков, О.Кузнєцова, В.Ніколаєв та інші), доцільно включити етнопедагогічну готовність як обов'язковий компонент комплексної етнопедагогічної підготовки здобувачів вищої освіти.

Проблемам етнопедагогічної та народознавчої готовності майбутніх учителів у вітчизняній педагогічній думці приділяли увагу у своїх дослідженнях О.Семенов та Л.Йовенко. О.Семенов розробила модель професійної готовності майбутнього педагога, яка включає використання родинних виховних традицій, що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки здобувачів вищої освіти [37, с. 74-86].

Так, Лариса Іванівна Йовенко вважає, що інтеграція родинного виховного досвіду в навчально-виховний процес сприяє готовності здобувачів вищої освіти до родинного виховання як складного соціально-педагогічного

утворення, що включає відповідні почуття, мотиваційні якості та професійні вміння.

М.Харитонов визначає етнопедагогічну готовність як вирішальну складову професійної готовності вчителя, яка характеризується рівнем розвитку етнопедагогічної компетентності, мислення та культури, необхідними для ефективного вирішення етнопедагогічних задач в умовах різноманітних педагогічних ситуацій. На його думку, етнопедагогічна готовність здобувачів вищої освіти характеризується гармонійним поєднанням соціальної активності з творчою готовністю до аналізу соціокультурної ситуації та морально-психологічною схильністю до роботи в етносоціальному середовищі.

Спираючись на існуючі наукові розробки, етнопедагогічну готовність майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей ми розглядаємо як інтегративну якість, що передбачає володіння етнопедагогічними знаннями та вміннями, компетентністю, етнопедагогічним мисленням, культурою та рефлексією, а також здатність вирішувати етнопедагогічні задачі (рис.2.2).

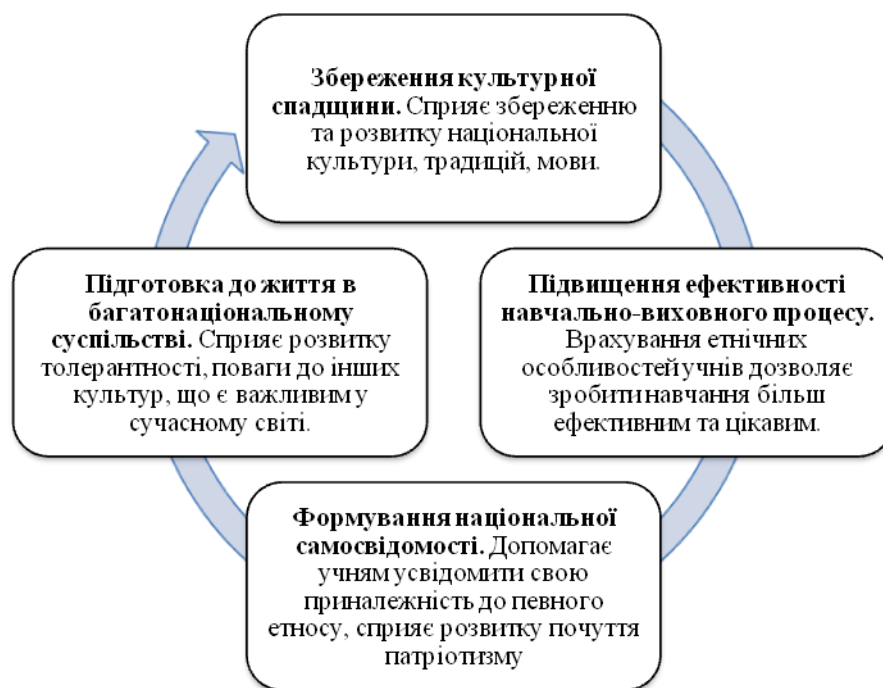

Рис. 2.2. Важливість етнопедагогічної готовності

Стан готовності майбутнього вчителя до формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти є важливим аспектом професійної підготовки, що відображає інтегративну якість особистості з

багатокомпонентною структурою. Етнопедагогічна готовність служить основою успішного виконання етнопедагогічної діяльності, виступає важливою ознакою професійної кваліфікації вчителя-гуманітарія та результатом цілеспрямованої підготовки [56, С. 60-65].

Центральним ядром процесу етнопедагогічної підготовки є саме етнопедагогічна готовність, яка базується на засвоєнні знань і вмінь у цій галузі. Вона передбачає формування таких відношень, настанов і якостей, що допомагають майбутньому спеціалісту сумлінно та творчо виконувати професійні обов'язки з використанням традицій народної педагогіки.

Етнопедагогічна готовність як новоутворення особистості включає когнітивний, операційний, мотиваційний та вольовий компоненти, які забезпечують стійке прагнення до ефективного здійснення етнопедагогічної діяльності. Всі ці складові підпорядковані діяльності, успішність якої визначається наявністю етнопедагогічної готовності. Тому вона виступає обов'язковою умовою для ефективного впровадження етнопедагогічних принципів у навчально-виховний процес молодших школярів.

Засвоєння теоретичних і прикладних основ етнопедагогіки майбутніми вчителями забезпечує продуктивність їхньої діяльності, сприяє постійному вдосконаленню і трансляції етнічних, соціальних, професійно-педагогічних цінностей, а результатом є досягнення соціально обумовленого рівня професійної готовності [24, С. 547-554].

На основі наукових досліджень ми визначили основні критерії етнопедагогічної готовності, серед яких: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-гностичний, рефлексивний та процесуально-творчий.

Перший критерій включає наявність мотивації до вивчення етнопедагогіки, усвідомлення її цінності, прагнення до самоосвіти та інтеграції народнопедагогічних знань у практику.

Пізнавально-гностичний критерій характеризується глибиною теоретичної підготовки та здатністю до інтеграції знань у професійну діяльність. Рефлексивний критерій відображає здатність до самоконтролю,

аналізу власної діяльності, створення позитивного міжособистісного середовища.

Процесуально-творчий критерій стосується уміння використовувати здобуті знання, інтегрувати їх з іншими дисциплінами та впроваджувати нові педагогічні технології.

Готовність майбутнього вчителя до формування етнопедагогічних і народознавчих цінностей в здобувачів початкової освіти початкової школи є важливим аспектом професійної підготовки педагога [43, С. 340-355].

В умовах зростаючої уваги до національної самобутності та духовної спадщини, вчитель має володіти необхідними знаннями та компетенціями для ефективної інтеграції етнопедагогіки в освітній процес.

Майбутній вчитель повинен мати глибокі знання з питань етнопедагогіки та народознавства. Це передбачає розуміння історичних основ української педагогіки, народних традицій, обрядів та звичаїв, а також їх значення у вихованні. Важливо, щоб педагоги були ознайомлені з сучасними дослідженнями в галузі етнопедагогіки та володіли методиками передачі культурних цінностей молодшому поколінню. Це включає знання про педагогічну спадщину таких видатних українських діячів, як К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші, чії ідеї можуть бути адаптовані для сучасної школи. Окрім теоретичних знань, майбутній вчитель повинен бути готовим до практичного впровадження етнопедагогічних методів у навчальний процес. Це означає, що він має вміти створювати умови для того, щоб здобувачі початкової освіти засвоювали народознавчі цінності не лише через традиційні форми навчання, але й через інтерактивні методи. Практична підготовка вчителя включає розробку уроків з елементами етнопедагогіки, де молодші школярі можуть долучатися до активного пізнання культури через участь у народних обрядах, тематичних заходах, майстер-класах з народного мистецтва [34, с. 103-112].

Для успішного формування народознавчих та етнопедагогічних цінностей учитель повинен бути внутрішньо мотивований. Це означає, що педагог має

усвідомлювати важливість збереження національної культурної спадщини та передачі цих знань наступним поколінням. Мотивація вчителя сприяє створенню в здобувачів початкової освіти інтересу до культурних традицій, розвитку патріотичних почуттів та поваги до історії свого народу. Важливу роль тут відіграють особистісні цінності вчителя, його здатність демонструвати любов до своєї культури та мотивувати здобувачів початкової освіти до вивчення національних особливостей.

У процесі навчання вчитель стикається з викликами, які потребують терпіння, послідовності та емоційної стабільності. Формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей вимагає від вчителя готовності підтримувати молодших школярів емоційно, створювати позитивний клімат на уроках та допомагати дітям розвивати почуття поваги до власної культури і традицій. Останнім ключовим аспектом є здатність майбутнього вчителя використовувати сучасні педагогічні методики для впровадження етнопедагогіки та народознавства. Це передбачає володіння інноваційними технологіями, такими як інтерактивні уроки, групові проекти, обговорення, вікторини, дискусії, які дозволяють глибше зануритися у тематику національної спадщини. Використання творчих підходів, таких як театралізовані вистави чи народні свята, може зробити процес навчання цікавим та інтерактивним [35].

Готовність майбутнього вчителя до формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей в молодших школярів початкової школи є багатокомпонентною системою, яка включає знання, вміння, мотивацію та методичні навички. Успішна підготовка вчителів у цій сфері потребує цілісного підходу до навчання, що поєднує теоретичну, практичну та особистісну складові. Важливу роль у цьому процесі відіграють як мотивація вчителя, так і підтримка з боку освітніх установ, що повинні забезпечити майбутнім педагогам необхідні умови для розвитку їхніх професійних компетенцій.

Формування особистості майбутнього вчителя початкових класів засобами етнопедагогіки та народознавства є ключовим завданням сучасної педагогічної підготовки. Це завдання набуває особливого значення на уроках

інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (ЯДС), оскільки саме цей курс спрямований на комплексний розвиток здобувачів початкової освіти, включаючи пізнавальний, емоційний та духовний аспекти. Майбутні вчителі повинні вміти використовувати народознавчі та етнопедагогічні матеріали, щоб формувати в молодших школярів національну самосвідомість, культурну ідентичність та моральні якості.

Одним із важливих методів етнопедагогіки є використання народних творів для формування мовленнєвих і пізнавальних навичок у молодших школярів. Фольклорні матеріали, такі як казки, прислів'я, народні пісні та легенди, сприяють не лише розвитку творчого мислення, а й пробуджують інтерес до національної культури. На уроках ЯДС майбутній вчитель має вміти інтегрувати такі матеріали в навчальний процес, допомагаючи молодшим школярам розвивати мовлення, логічне мислення та творчу уяву.

Важливу роль у підготовці вчителя відіграє здатність використовувати інтерактивні технології для інтеграції етнопедагогічних цінностей у навчальний процес [26]. На уроках ЯДС інтерактивні методи дозволяють створювати умови для активної взаємодії здобувачів початкової освіти, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розумінню національної культури.

Наприклад, під час уроку можна використовувати методи, що стимулюють колективну роботу молодших школярів, такі як «асоціативний куц» або «гронування», «мікрофон» де молодші школярі збагачують свій словниковий запас, розвивають спостережливість і фантазію. Ці методи допомагають молодшим школярам краще розуміти фольклор та національні цінності.

Використання творчих вправ на уроках ЯДС дозволяє розвивати у дітей критичне мислення, креативність та комунікативні навички. Наприклад, методи, які передбачають зміну сюжету казок або характеру героїв, розвивають здатність молодших школярів до нестандартного мислення та вирішення проблемних ситуацій. Такі вправи допомагають здобувачам початкової освіти

не лише засвоїти матеріал, але й формують у них любов до народної творчості, збагачуючи їх духовний світ.

На уроках ЯДС особливе місце займають ігрові методи, що сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти. Майбутній вчитель повинен вміти організовувати інтерактивні ігри, які допомагають дітям вивчати народознавчі цінності через дію та емоційне переживання. Ігрові форми, такі як «кубування», «психологічні ігри» або «вікторини», не лише мотивують здобувачів початкової освіти до навчання, але й розвивають їх комунікативні навички та вміння співпрацювати в команді [25].

Методика «РАФТ», цей метод також є дієвим інструментом для розвитку критичного та творчого мислення на уроках ЯДС. Використання стратегії «РАФТ» дозволяє здобувачів початкової освіти висловлювати свої думки від імені певного персонажа, розвиваючи в них здатність вжитися в роль та оцінювати ситуації з різних точок зору. Це допомагає молодшим школярів розширювати світогляд і краще розуміти моральні та культурні цінності, які передаються через народну творчість (*додаток Б*) [9].

Уроки ЯДС повинні бути спрямовані на те, щоб молодші школярі усвідомлювали значущість народних звичаїв і традицій. Наприклад, під час обговорення тем, пов'язаних із природою та довкіллям, можна використовувати народні прикмети та звичаї, що допомагають дітям краще зрозуміти взаємозв'язок людини з природою. Інтеграція таких елементів дозволяє не лише поглиблювати знання здобувачів початкової освіти, але й виховувати в них повагу до національної спадщини.

Методика підготовки майбутнього вчителя до формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей на уроках ЯДС повинна бути орієнтована на комплексний підхід до навчання. Це передбачає використання різноманітних інтерактивних, творчих і ігрових методів, що допомагають молодшим школярам глибше зануритися в культуру свого народу. Важливим завданням вчителя є створення умов для розвитку в здобувачів початкової освіти критичного мислення, творчості та здатності до самовираження через

осмислення народної творчості [14]. Таким чином, уроки ЯДС стають не лише засобом пізнання світу, але й інструментом для формування духовних та моральних цінностей у підростаючого покоління.

2.2. Розробка та апробація методики формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів на уроках ЯДС

На формування духовно багатой людини взагалі та вчителя-майстра своєї справи зокрема, глобальне значення мають багатовекторні фактори. Тут слід згадати суттєві нові науково-технічні технології, глибокі зміни в освіті, нові парадигми людського прогресу, основним наповнювачем якого є духовний розвиток особистості, яка розуміє національну ідею та самовизначення, дбайливе ставлення до рідної мови, культури, гідності та самосвідомості, традицій, необхідність робити свій внесок у долю Батьківщини, поглиблювати інтерес до міжнародного спілкування, розуміння потреби власної праці на користь і благо рідного краю.

Виконання цього благородного і величного завдання покладається на педагогів, які мають володіти творчими особливостями, по-справжньому бути патріотами, лідерами у виконанні прогресивних задумів, майстрами у своїй діяльності.

Наукові праці, посібники, збірники наукових статей та матеріалів конференцій пронизані проблемою професійної підготовки вчителя і спрямовані на становлення та розвиток взаємостосунків між усіма учасниками навчального процесу, розглядаються аспекти взаємин суспільства і педагога, його ставлення на роботі та професійне зростання тощо [4, С. 21–26].

У цьому ракурсі базову основу дає етнопедагогіка та народознавство, які самі збагачені віковичним досвідом української народної педагогіки традиційними цінностями минулого. Так, зокрема, журнали «Рідна школа», «Початкова школа», «Педагогіка і психологія», «Дивослово», «Дошкільне виховання» та інші, які не тільки популяризують цей підхід, але й висвітлюють

теоретичні та методичні питання та шляхи впровадження окремих положень у сучасній школі.

Етнопедагогіка, будучи дисципліною народною, зосереджує живі підвалини багаторічного досвіду народу, де висвітлюються моменти того часу і в побутовій, і сімейній сферах. Таким чином, здобуваються шляхи пізнання від рідного до чужого, від близького до далекого, від національного до міжнародного та світового. Така система здатна пропагувати ефективність творчого, інтелектуального, емоційно-естетичного підходу у формуванні особистості, відтворювати та поглиблювати свідомість рідного народу, створює умови для розвитку і розквіту народних задатків найвищої цінності нації і держави – відбувається формування нової людини, що відповідає національному менталітету характерних рис українця [42, С. 127–130].

Етнопедагогіка має цілу низку своєрідних особливостей. Відзначимо основні з них:

- в першу чергу народна педагогіка не враховує нових норм, а звертається увага на індивідуальні вміння та навички, які проявляє дитина;

- по-друге народна педагогіка гармонійно впливає на розвиток набутих видатків дитини. Завдяки чому молодші школярі будуть продовжувачами професії батьків, які могли передати їм свої знання, практичним навичкам, вміння з покоління в покоління. Це і відбито у сучасній педагогіці, що формує життєві компетентності вчителя.

Значуще місце в етнопедагогіці займає козацька педагогіка, що є складовою етнопедагогічного бачення [14]. Вона в певній мірі сприяє становленню у школярів шанобливого ставлення до культури, формує воїна-рицаря.

На уроках, де вірно вона використана, у дітей виникає інтерес, поглиблюються знання з історії України, укріплюється відповідальність, відвага та вірність своєму народу, країні.

Вміло втілений контроль і самоконтроль у процес створює середовище, у якому школярі можуть виступати самостійно, відповідально здійснювати будь-

які дії. Доречно застосовувати на уроках ЯДС роботи, які запрограмовані через проєкти, де діти зможуть брати різні ролі, відповідно самостійно оцінивши виконані завдання. Проводячи різні форми роботи в площині етнопедагогіки, педагог забезпечує національне виховання, широко впроваджуючи прислів'я, приказки, обряди та звичаї минулого, що викликає у дітей поглиблений інтерес до національних ідей, цінностей і культури, допомагає краще розуміти, чим і як жив український народ у глибоку давнину.

Особистість вчителя збагачується таким чином засобами етнопедагогіки та народознавства і є цінним компонентом повсякденної роботи сьогодення. Це виступає важливим фактором не тільки становленню майбутнього здобувача вищої освіти, але й вихованні дітей молодшого шкільного віку [15, С. 52-62].

При дослідженні наукової літератури прослідковується думка, що питання готовності здобувачів вищої освіти до проведення експедиційної роботи з дітьми молодшого шкільного віку, не до кінця вивчене. Однак, ґрунтовне, всебічне вивчення культурного насліддя та досвіду, які здійснювались на національних ідеалах, має особливе значення і експедиційна робота у цьому напрямку є логічним завершенням цього питання. Вона включає знання з етнопедагогіки, мотиви, бажання, практичні навички виконувати пошукову та дослідницьку роботу, здійснювати психологічну установку на досягнення поставлених цілей.

Значна частина здобувачів вищої освіти у практичній роботі залучають до проведення експедиційної діяльності, дітей молодшого шкільного віку, адже тут вони опановують традиційне народне надбання та проводять нестандартні уроки, на яких широко використовують наявні матеріали минулих років [40, С. 3-4].

Використання етнопедагогічного насліддя в освітньому процесі без попереднього аналізу застосовувати не рекомендується. Це стосується особливо традиційних видів, бо вони мають свої особливості. Наприклад, докорінно різняться стилі життя у місті і селі. У сільській місцевості передують господарські завдання, стишений ритм життя, що сприятливо впливають на

становлення таких традиційних цінностей як працьовитість, шанобливе ставлення до природного середовища.

Доречно зауважити, що у сільській місцевості панівне місце займає концепція школи-родини які і є основою основ пізнання етнопедагогіки.

Українська національна школа-родина послуговує зразком співзвуччя взаємодії родини зі школою, а участь батьків в освітньому процесі зміцнюють ці зв'язки. Залучення батьків до освітнього процесу створює благодатну атмосферу підтримки та взаєморозуміння

Молодші школярі на уроках ЯДС поглиблюють знання з українських традицій, звичаїв та духовних цінностей.

Визначально, що у формуванні педагогічної компетентності етнопедагогіці належить одна з провідних ролей. Відзначимо, що між педагогікою родини та шкільною педагогікою існує різниця. Перша базується на індивідуальному підході до кожного здобувача вищої освіти, що забезпечує гармонізації взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу та родинами.

Вважаємо за необхідне зазначити, що до сучасних освітніх умов можна адаптувати лише окремі елементи етнопедагогіки, акцентуючи на ті, що відповідають сьогоденню. В першу чергу це виховання в основі якого лежать традиційні моральні норми, розвиток національної свідомості та патріотизму, самовираження, використовуючи етнографічний матеріал.

Формуванню в здобувачів вищої освіти допоможуть практичні поради та рекомендації, адже виважене поєднання етнопедагогічних методів з інтерактивними формами роботи (етнографічні дослідження, вивчення народних свят, звичаїв, ремесел, або проведення майстер-класів з традиційних видів українського мистецтва). Такий підхід викликатиме підвищений інтерес до культурного насліддя минулого.

Формування людини починається з початкової освіти (садочка, початкова школа), бо тут закладаються з допомогою народної педагогіки основи чесності, гідності, правдолюбства. В цей період індивідуум не тільки здобуває знання,

уміння і навички, але й опановує елементи культури, пізнає мудрість, навчається розуміти навколишній світ [17].

Усі складові етнопедагогіки (народні пісні, вірші, колядки, щедрівки та веснянки) повнюють словниковий запас, барвистість мови розвивають мислення, мовлення, пробуджують інтерес до навчання. Це є те могутнє джерело для ефективності навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку. Через них школярі дізнаються про мужність, героїзм нашого народу, патріотизм і волелюбство його, прагнення до фізичної досконалості та незалежності, інакше кажучи формується національна гідність і гордість за неньку Україну [41, С. 99-108].

Зрозуміло, що на різних етапах життя характер людей змінюється, світогляд розширюється, індивідуальність трансформується, використовуючи специфіку підходів у вихованні. А звідси і висновок – наша школа сьогодні може бути національною тільки тоді, коли базисною основою її буде етнопедагогіка. На такий шлях розвитку націлювали видатні українські педагоги: Олександр Духнович, Григорій Ващенко, Василь Сухомлинський та Михайло Стельмахович. Останній зазначав, що виховний ідеал української етнопедагогіки є людина, вихована на основі народної моралі, здатна усвідомлювати свою національну приналежність, це громадянин, що любить свій край, творить у ньому, поважає свій народ, реальність у якій живе, навколишнє середовище, тобто стає невід'ємною часткою суспільства в цілому [39, С. 199-130].

Питання етнопедагогічних та народознавчих цінностей людини було у полі зору науковців з часів сивої давнини, проте ця проблема не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Основні їх принципи закладаються ще у дитячому віці, бо це є золотий час розвитку особистості. І у цьому становленні людини радикальне місце займає початкова школа, – час становлення моралі, духовних цінностей та базових рис характеру.

Відзначимо, що етнопедагогіка розкриває найголовніші віхи виховання, фундаментом яких є віковічні народні традиції.

Серед них вузлові складові: спадковість, середовище, в якому живе людина та виховання; вони взаємопов'язані між собою, доповнюють один одного і ефективно діють на становлення особистості.

Так, за спадковістю дитині передається колір очей, їх розріз, колір волосся, окремі природні задатки і навіть окремі риси характеру. Про це засвідчують народні прислів'я «Яке коріння – таке й насіння» або «Від лося – лосята, від свині – поросята» [9].

Побут, звичаї, умови проживання, традиції об'єднує середовище. Виховуючись у сім'ї, дитина повністю переймає всі і негативи, і позитиви, тобто проходить становлення особистості, про що у який раз підкреслюють, що тут розвивається дитячий світогляд: «З ким поведешся, від того й наберешся», «Як у сім'ї згідливе життя, то й виросте дитя до пугтя», то ж переконуємось, що вся обстановка впливає на формування дитини докорінно: кожне слово, рухи, поведінка є ефективним фактором становлення індивідуума. Народна мудрість гласить: «Добрий приклад кращий за сто слів», «Що виховаєш, то й матимеш».

Народна педагогіка враховує вікові та індивідуальні особливості. Це чітко окреслюється у перехідний період від дитячого віку до підліткового. У цьому випадку причетні складність і суперечливість.

Розвиток загальнолюдських цінностей молодших школярів сприяє інтегрований курс «Я досліджую світ». Поєднання духовно-моральних тем та впровадження їх в освітній процес забезпечує інтелектуальне, духовне та соціальне становлення особистості [57, С. 266-270].

На формування моральних якостей дітей у початковій школі має позитивний вплив вміле користування педагогом педагогічних технологій, особливо ігрової.

Діти, граючись, виховуються, вони вільно і самостійно допомагають один одному віднаходити певні нестандартні рішення, що сприяє розвитку критичного мислення.

Гра має бути не просто розвагою, а й важливим фактором освітнього процесу.

Необхідно відзначити, що ігри, інтегровані в освітній процес, беззаперечно впливатимуть на розвиток дитини лише тоді, коли застосування їх буде поміркованим, виваженим, сформованими за певними ознаками.

Про таку особливу ознаку їх вказав Г. Селевко, зазначаючи, що вони можуть бути і навчальними, і розвиваючими, і комунікативними, і пізнавальними [2, С. 7-12].

Ігрова діяльність, поєднана з навчальною, є тим важливим фактором, де проходить становлення таких чудових моральних якостей як чесність, відповідальність, справедливість, допомагають здобувачам початкової освіти осмислювати основні принципи моралі, використовуючи їх у нестандартних ситуаціях.

Інтегруючи моральні та етичні теми в навчальний процес можна досягти його національної спрямованості. І тоді, зрозуміло, що освіта буде у безпосередньому зв'язку з традиціями та історичним минулим нашої держави

Багатосторонній підхід до вивчення традицій і культурної спадщини минулих тисячоліть збагачує культуру нашого славного народу, прищеплюючи дітворі непідкупну повагу до його духовних та моральних цінностей [30, С. 92-94].

Про важливість етнопедагогіки та народознавства в освітньому процесі звертають увагу програми і міжнародні документи, зокрема «Освіта», «Діти України», «Концепція національного виховання», «Конвенція про права дитини», акцентуючи на необхідність національної орієнтації освіти, бо саме вона формує національну свідомість.

Пріоритетним завданням сучасної освіти, яку окреслює Національна стратегія розвитку – це створення такої системи виховання, яка б ефективно впливала на розвиток загальнолюдських і духовних цінностей, тобто зростала б свідомість та громадянська позиція, відповідальність, що допомогло б культурному відродженню і розбудові держави [33, С. 115-116].

Культурне насліддя рідного краю, його звичаї, фольклор, обряди і звичаї – це той міцний фундамент, на якому будується і виростає нова будова – нове покоління.

Наявність світових тенденцій в освіті підкреслює, що ключову роль у сучасній освіті має відіграти компетентнісний підхід, який і озброїть дітей не тільки знаннями, а й поживить комунікативність, піднесе загальну культуру [5, С. 24-28].

Професійний педагог, використовуючи кшталти етнопедагогіки та народознавства, знайомить здобувачів початкової освіти з багатством і красою національних звичаїв і традицій, навчає їх виражати свої судження, розвивати творчу уяву, критичне мислення, розкривати скарби народної мудрості, формувати повагу до історії народу і, таким чином, навчання стає цікавим, змістовним, а в результаті – духовно-зрілий громадянин (*додаток А*) [48, С. 11-15].

Вчитель початкових класів має бути для молодших школярів взірцем, що допомагає їм відкрити величезний скарб народної мудрості та традицій, який передається через покоління. Успішний педагог уміло використовує ці знання, щоб зробити навчання цікавим і змістовним, одночасно виховуючи морально і духовно зрілих особистостей.

У професійній підготовці здобувача вищої освіти провідне місце займає етнопедагогіка і народознавство. Тільки тоді майстер своєї справи досягає високого рангу не тільки у своїй галузі, але й він зможе пропагувати національні цінності, вміло передавати їх дітям через інтегрування їх в освітньому процесі.

Так, проводячи уроки з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (ЯДС) можна використати етнокультурний спадок (*табл. 2.1*) [37, С. 74-86].

Таблиця 2.1

**Методика формування особистості вчителя на основі етнопедагогіки
та народознавства**

Залучення до народних традицій	Майбутнім здобувачам вищої освіти необхідно добре розуміти та відчувати важливість національної спадщини, а також володіти навичками передання цих знань дітям. Під час підготовки майбутніх педагогів варто інтегрувати у навчальні програми практичні заняття, що знайомлять з народними святами, обрядами, звичаями, усною народною творчістю, казками та легендами.
Інтеграція етнокультурних елементів у зміст уроків	Викладання ЯДС повинно включати елементи народознавства для розвитку в молодших школярів початкових класів цікавості до історії, культури та природи рідного краю. Наприклад, можна застосовувати народні приказки, легенди та казки, що ілюструють основні теми курсу. Варто використовувати наочні матеріали, такі як вишивки, декоративно-ужиткові вироби, що знайомлять дітей із культурною спадщиною.
Практична реалізація через проектну діяльність	Проекти на основі етнопедагогіки можуть стати важливим компонентом роботи вчителя. Здобувачі початкової освіти можуть досліджувати народні традиції свого регіону, брати участь у реконструкціях обрядів або організовувати виставки народного мистецтва, яке сприятиме не лише поглибленню знань про національну культуру, а й формуванню у дітей активної громадянської позиції.
Виховання на моральних засадах етнопедагогіки	Народна педагогіка акцентує увагу на таких чеснотах, як повага до старших, любов до праці, чесність, відповідальність перед громадою. Майбутній вчитель повинен усвідомлювати важливість виховання цих моральних якостей у дітей і використовувати для цього матеріали народної творчості.
Використання інтерактивних методів навчання	Уроки ЯДС можуть включати ігри, завдання та вікторини, засновані на народознавчій тематиці, що робить процес навчання цікавим і ефективним. Участь у таких заходах допомагає здобувачам початкової освіти краще засвоювати навчальний матеріал та водночас знайомитися з національними традиціями.

Побудова педагога включає широкий спектр кшталтів етнопедагогіки та народознавства, що у подальшому вони стають професійно підготовленими, вміло працюють зі школярами, досягаючи поставлених цілей і завдань.

Українській школі належить брати посильну участь у модернізації освіти. Серед інших слід виділити інформатизацію, інтеграцію знань та особистісно орієнтований підхід, зумовлений кризою освіти, яка виникла внаслідок розбіжності програм [35].

Відповідно до концепції Нової української школи, центральною є громадянська компетентність, якій належать поведінкові норми, вміння жити і працювати в колективі, суспільстві, домашніх і побутових умовах, вирішувати ситуативні питання, конфлікти, знаходити компроміси, дотримуватись законів, поважати соціальну і культурну сфери.

Програмові дисципліни – це ключові фактори у становленні цих компетенцій, кожна з яких позитивно впливає на духовне зростання та збагачення індивідуума.

Варто зауважити, що одним із ефективних шляхів досягнення успіхів у цьому питанні є використання народної творчості: це і казки, прислів'я, загадки, скоромовки та інші фольклорні жанри, при ознайомленні та вивченні яких, розвивається пам'ять, мислення, збагачується словниковий запас, виникають нові та поглиблюються здобуті інтереси до навчання, концентрується увага, розширюється кругозір [26].

Визначальною компетентністю серед інших варто відзначити загальнолюдську, яка поповнюється і розвивається шляхом вивчення української культурної спадщини, знайомства із знаковими подіями та визначними історичними постатями того часу. Здобуті знання слід інтегрувати у такі предмети як «Українська мова», «Читання», «Я досліджую світ» тощо. Школярі розширюють свій кругозір, навчаються порівнювати сьогоденне і минуле, виокремлювати зміни у навколишньому світі, зростає прагнення творчості, розвивається мислення, увага та пам'ять, а уроки, що багаті на малі фольклорні жанри забезпечують розвиток вдумливості, вміння проводити

аналіз усвідомлювати народну мудрість, бачити її барвисті штрихи та покликання.

У цьому випадку першочерговість належить вчителю, бо тільки коли він вміло впроваджує народознавчі аспекти, може подати знання цікаво, а розповідь торкнеться душі дитини, з підвищеним інтересом сприймати матеріал та викликати певні почуття [25].

Це відображено і в науково-методичній літературі. Так, зокрема О. Біда наголошує, що професійний педагог навчає здобувачів початкової освіти не лише спостерігати за навколишнім світом, але й бачити його, помічати і усі зміни, які відбуваються тут, досліджувати дивовижні речі.

Такий підхід до здобуття і використання народознавчого матеріалу виступає важливим чинником зростання екологічної свідомості та забезпеченню шанобливого ставлення усього людства до природи.

Все ширшого розмаху набирає етнокультурна компетентність, оскільки нове покоління, занурюючись у минуле українського народу та здобувті ним певні досягнення, сприяє формуванню духовного потенціалу.

Зростанню духовних якостей у дитини всеціло залежить від вміння педагога розвинути їх: насолоджуватись прекрасним щоденно, вміння помічати і цінувати навколишню красу [53, 316 с.].

Для становлення та розвитку етнокультурної компетентності необхідне широке використання народознавчого матеріалу, вмілий підхід до застосування його у повсякденній діяльності, забезпечення взаємозв'язку між традиційними та сучасними методами, дидактичний матеріал та зміст уроків, форми організації молодших школярів.

Форми роботи, використовувані в етнопедагогіці, часто стають об'єднуючими, де присутнє і навчання, і виховання, що забезпечують розвиток всебічних здібностей і досягаються шляхом усвідомлення нової інформації та розумного співставлення обрядів минулого і сучасного, що викликає прагнення творчо діяти та відтворювати обрядові практики [46, 67 с.].

Зважаючи на те, що у здобувачів початкової освіти переважає образне мислення, то і використання культурного насліддя минулого потребує певного додаткового обговорення:

- пояснення реальних життєвих ситуацій. Для цього потрібно проводити тематичні уроки, як от: «Світло Різдвяної зірки», «Підготовка до Великодня»;
- залучення дітвори до театралізованих ігор: «Свято Івана Купала»;
- відновлення народних казок, пісень, проведення змістовних мандрівок у минуле з наступним обговоренням їх: «Запорозька Січ», «В хатині у бабусі»;
- організація екскурсії до локальних музеїв, знайомство з пам'ятками місцевості;
- створення творчих проєктів та інтерактивних постановок та вправ: «Колискова пісня нашого роду», «Мудрість нашого народу»;
- проведення творчих конкурсів: «Пісні карпатських соловейків», «Рідний край у дитячих малюнках»;
- участь школярів у благодійних заходах: «Різдвяні традиції», «Великодній ярмарок»;
- збагачення мовної культури дітей.

Урок у початковій школі сьогодні наповнений матеріалами, які виховують повагу і любов до рідної мови, необхідність у спілкуванні нею, відчуття потреби її використання у практичному житті [47, С. 11-15].

Успішній діяльності педагога та саморозвитку молодшого школяра сприяє принцип варіативності освіти, про який стало відомо в українському освітньому просторі, базисною основою якого є стратегічні наукові технології.

У практиці сьогодення недостатньо користуватися лише традиційними методами навчання. Теоретичний аналіз засвідчує, що центральною фігурою освітнього процесу має бути школяр, а педагог, створивши об'єктивні умови для цього добивається результативності у поставлених завданнях [13,168 с.].

Для досягнення бажаного результату існують такі домінанти:

- врахування індивідуальних можливостей здобувачів початкової освіти, чим забезпечується розвиток кожної окремо взятої дитини;

- навчання школярів уникати помилок;
- створити комфортні умови, де здобувачі початкової освіти почувують себе вільно, без страху уточнюють незрозуміле;
- забезпечити зростання вільних, незалежних особистостей.

Сучасна школа не тільки покликана передати молодшим школярам знання, в результаті яких вони зможуть активно самореалізовуватись у житті, але й формувати у них гордість за українську націю, бо школа – це життєвий простір дитини, де вона живе, а педагогічна діяльність має бути спрямована на виховання творця і проєктуальника майбутнього.

Зауважимо, що нині організація традиційного уроку зазнає змін, адже педагог залучає дітей до спеціально організованої діяльності через компетентнісно орієнтовані завдання (КОЗ) (рис.2.1), що дасть змогу визначити у них рівень сформованості компетентностей [21, С. 114-122].

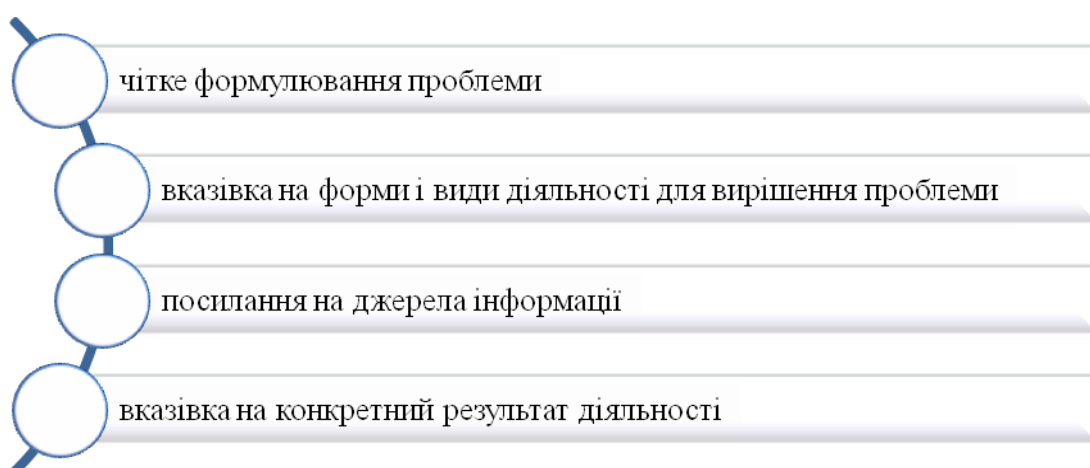

Рис.2.1. Вимоги до структури компетентнісно орієнтованих завдань

Зміст завдань містить інтеграцію і складність джерел, інформативний матеріал, виражений у текстах, малюнках, таблицях, фото, що навчає дітей здійснювати аналізи та робити ґрунтовні порівняння.

Компетентнісно орієнтоване завдання передбачає наявність стимулу, чітке визначення завдання, формулювання, фіксує джерела інформації, визначає інструментарії для перевірки. Через стимул школярі бажають

ефективно виконувати поставлені завдання, моделювати ситуативні випадки, а часто бути джерелом інформації.

На уроках сьогодні є можливість у тісному взаємозв'язку здійснювати етнопедагогічні та народознавчі підходи та засоби народної дидактики.

Підручники Нової української школи, методичні посібники та розробки, що послуговують головним інструментарієм у підготовці до уроку, містять елементи фольклору, і педагог, підходячи творчо до їх використання, може інтегрувати даний матеріал в освітній процес.

Розумне і вміле застосування малих фольклорних жанрів на уроках, зокрема на уроці «Я досліджую світ» фундаментує національну самосвідомість здобувачів початкової освіти, забезпечує всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, забезпечує на цьому ґрунті інтелектуальний потенціал народу, його духовність і культуру.

особлива увага приділяється формуванню етнокультурної компетентності молодших школярів через вивчення народних казок, загадок, прислів'їв, колискових. Це сприяє розвитку, поваги до культури та історії рідного народу.

2.3. Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи

На сучасному етапі одним із ключових завдань педагогічної освіти є підготовка майбутнього вчителя до формування у здобувачів початкової освіти етнопедагогічних та народознавчих цінностей, національної ідентичності та розуміння культурної спадщини. Це завдання потребує залучення до навчального процесу активних та інтерактивних технологій, зокрема засобів етнопедагогіки та народознавства, які сприяють формуванню у школярів початкової ланки освіти знань про культурні традиції і моральні орієнтири.

Інтерактивні методи навчання відіграють важливу роль у процесі підготовки майбутнього педагога. Вони розвивають навички творчого пошуку,

критичного мислення та здатності приймати нестандартні рішення в навчальних ситуаціях.

У процесі дослідницько-експериментальної роботи із залученням інтерактивних технологій майбутні вчителі вчаться ефективно застосовувати методи, що сприяють розвитку етнокультурних компетентностей у дітей [45, С. 221-234].

Використання етнопедагогічних та народознавчих елементів у поєднанні з інтерактивними методами на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі забезпечує багатогранний розвиток особистості молодшого школяра. Інтерактивні уроки будуються на основі співпраці, де кожен здобувач початкової освіти має змогу виявити свої ідеї, обмінюватися думками з іншими учасниками та робити власні висновки щодо національних традицій та моральних цінностей. Такий підхід дозволяє не лише засвоювати інформацію, а й формувати глибоке розуміння сутності народної культури та її ролі в сучасному суспільстві.

Дослідницька діяльність в рамках підготовки вчителів акцентує увагу на методах, які дозволяють майбутньому педагогу впроваджувати елементи народознавства через інтерактивні уроки. Використання методів, таких як «мозковий штурм», «асоціативний куш», командні проекти та дискусії, сприяє розвитку креативності та навичок роботи в колективі. Наприклад, під час уроків-групових ігор або конкурсів молодші школярі можуть поглиблювати знання про традиції та звичаї свого народу, оцінюючи їхню значущість і роль у формуванні моральних принципів [13, с. 168].

Ефективність підготовки майбутніх учителів до використання інтерактивних методів в рамках етнопедагогіки та народознавства проявляється у здатності педагогів організовувати уроки, які розвивають в здобувачів початкової освіти початкової школи навички самостійного мислення, вміння працювати в команді, а також емоційну та соціальну компетентність. Це досягається шляхом використання практичних методів, таких як робота у групах, вікторини, обговорення народних традицій та інтеграція елементів

народознавства у навчальний процес. Одним із прикладів є уроки трудової діяльності, де інтеграція етнопедагогічних елементів сприяє не лише формуванню знань і навичок, а й вихованню поваги до праці та традицій рідного краю. Педагогічне керівництво під час таких уроків допомагає формувати у дітей ціннісні орієнтири та почуття відповідальності за свої вчинки перед суспільством та природою.

Дослідницько-експериментальна робота з підготовки майбутнього вчителя до використання засобів етнопедагогіки та народознавства є важливим етапом їхньої професійної підготовки. Вона дозволяє педагогам ефективно формувати у школярів повагу до національної спадщини, здатність до співпраці та критичне мислення, що є необхідними в сучасній освітній системі.

Кожне суспільство формує власні моральні норми та цінності, які є обов'язковими для засвоєння та дотримання всіма його членами. Важливими цінностями для особистості у взаємодії з іншими повинні бути гуманність, милосердя та доброта [18]. Відповідно до програми «Освіта XXI століття», однією з основних цілей виховання моральних цінностей у початковій школі є формування високоморальної особистості, яка здатна проявляти чесність, відповідальність, порядність і співпереживання.

Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для засвоєння соціальних впливів та розвитку моральних цінностей. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що саме на цьому етапі дитина легко засвоює моделі поведінки та норми спілкування, комбінуючи їх із власними спостереженнями та досвідом, часто орієнтуючись на поведінку старших, зокрема батьків. Тому важливо використовувати відповідні засоби для формування моральних та духовних цінностей у дітей.

Одним із таких засобів є уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ», особливо змістова лінія «Людина як особистість». Її метою є виховання високоморальної особистості, яка усвідомлює важливість духовних цінностей і демонструє їх у своїй поведінці. Цей курс допомагає дітям зрозуміти себе як

частину природи та суспільства, усвідомити власні емоції, правила поведінки в колективі, а також формувати соціальні компетенції та гендерну рівність.

Важливими засобами для виховання моральних цінностей у молодших школярів на таких уроках є обговорення етичних тем, ситуації морального вибору та рефлексія. Бесіди на теми якостей особистості, наприклад «Як оцінюю себе?», допомагають дітям усвідомлювати свої вчинки й аналізувати їхню відповідність моральним нормам [14].

Також ефективним є використання ситуацій морального вибору, де діти мають обрати між різними моделями поведінки та оцінити свої рішення. Така діяльність сприяє глибшому розумінню того, що моральність стосується не лише зовнішніх аспектів поведінки, але й внутрішньої чистоти особистості.

Крім того, уроки допомагають молодшим школярам усвідомити взаємозв'язок людини і природи, а також вплив їхньої діяльності на навколишнє середовище. Це дозволяє виховати не лише соціальну, а й екологічну відповідальність. Під час уроків та позакласних заходів здобувачі початкової освіти вчаться працювати в команді, розуміти значення праці в житті людини та її моральний аспект [19].

Для оцінки стану сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти було проведено експериментальне дослідження на базі Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №26 Луцької міської ради». Було задіяно два класи: експериментальний (ЕК) та контрольний (КК) (рис.2.2). Загальна кількість учасників дослідження — 20. Було запропоновано методи бесіди та опитування педагогів та батьків. Результати дослідження показали різні рівні сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти в обох класах (додаток В).

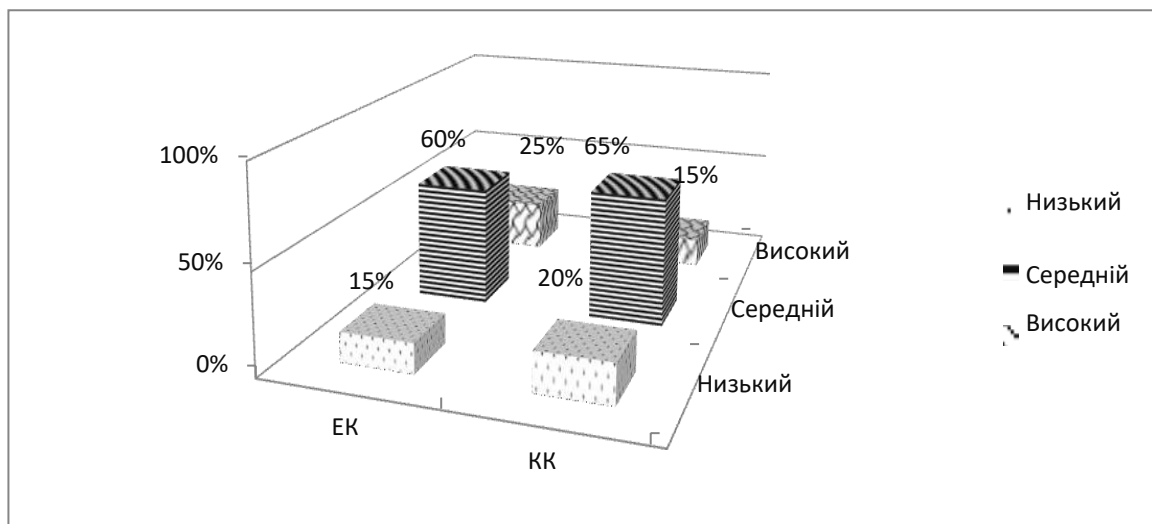

Рис. 2.2. Рівні сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти КК та ЕК класів на початковому етапі експерименту (у %)

На початковому етапі рівень сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти ЕК і КК був приблизно однаковим. У ЕК низький рівень склав 15 %, тоді як у КК він становив 20 %, що на 5 % більше, ніж у ЕК. Середній рівень у ЕК складав 60 %, а в КК – 65 %, що перевищує результат ЕК на ті ж 5 %. Водночас, високий рівень у ЕК був на рівні 25 %, тоді як у КК – лише 15 %, тобто у ЕК результат вищий на 10 %. В цілому, молодші школярі експериментального класу показали дещо кращі результати порівняно з контрольним.

З огляду на ці показники, ми спробували впровадити методику, яка б забезпечувала сприятливі педагогічні умови для формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ».

Для прикладу, на уроці, тема якого «Людське «я» використовувались проблемно-пошукові та ігрові методи, що допомогли молодшим школярам краще розуміти власні риси характеру — як позитивні, так і негативні, що можуть заважати в житті та взаємодії з іншими. Ігрові методи, такі як «Люстерко», «Моя думка така», «Так чи ні?» сприяли розвитку самооцінки здобувачів початкової освіти і вміння оцінювати якості інших. Діти

вдосконалювали навички командної роботи та вчилися висловлювати власну думку щодо моральних дилем.

Інтерактивний урок на тему «Із джерел народної мудрості» 3 клас містив елементи діагностувальної роботи: тестові завдання, завдання, де потрібно встановити відповідність, творчі завдання (написання коротких текстів і малювання відповіді на запитання). В кінці роботи - рефлексія з Ньюшою. Даний урок був спрямований на обговорення витоків народної мудрості. Ігрові методи, такі як вікторини та командні змагання, допомагали підтримувати інтерес здобувачів початкової освіти до обговорюваних тем. Головною ідеєю уроку стала цитата В. Сухомлинського: «Справжню мудрість очима не побачиш», яка підсумувала роботу на уроці [35].

Для перевірки ефективності запропонованої методики на наступному етапі було проведено повторну діагностику рівня сформованості духовних цінностей здобувачів початкової освіти початкової школи (рис.2.3).

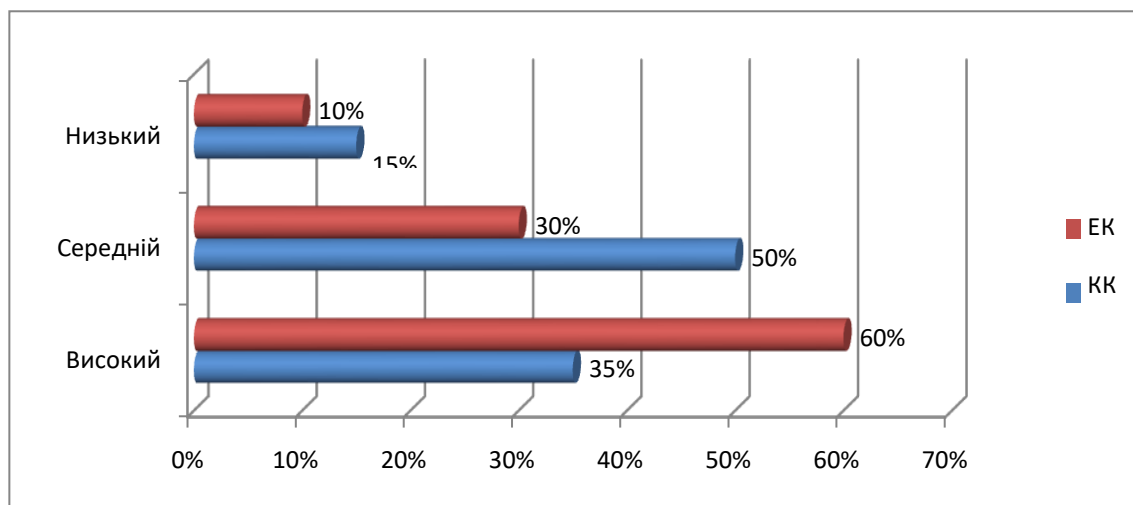

Рис.2.3. Сформованість етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової школи після проведення формувального етапу експерименту

Повторне опитування здобувачів початкової освіти обох класів за всіма методиками показало позитивну динаміку розвитку духовних цінностей у молодших школярів. У експериментальному класі (ЕК) на підсумковому етапі результати на низькому рівні зменшилися на 5 %, середній рівень знизився на 30 %, а кількість здобувачів початкової освіти із високим рівнем зросла на 35%.

У контрольному класі (КК) також спостерігалось значне покращення: показники на низькому рівні зменшилися на 5 %, середній рівень знизився на 15 %, а високий рівень підвищився на 20 % порівняно з початковим етапом.

Результати проведеного експериментального дослідження в комунальному закладі загальної середньої освіти «Луцький ліцей №26» свідчать про значний прогрес у формуванні етнопедагогічних та народознавчих цінностей у здобувачів початкової освіти.

Аналіз вихідних даних виявив, що на початковому етапі рівні сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей у дітей експериментального (ЕК) і контрольного (КК) класів були схожими, проте, результати експериментальної групи показали дещо кращі показники в категорії високого рівня. Це свідчить про те, що вже на початку дослідження в школярі експериментального класу були певні позитивні основи, які дозволили їм легше сприймати матеріал і практики, запропоновані під час уроків.

З метою покращення рівня сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей у молодших школярів було використано методіку, яка включала інтерактивні підходи та сучасні методи навчання. На прикладі уроків видно, як ця методіка виявилася дієвою.

Після проведення формувального етапу експерименту повторна діагностика показала значні позитивні зміни в рівні сформованості моральних цінностей. У експериментальному класі, де реалізувалися нові підходи, спостерігалось зменшення дітей з низьким рівнем сформованості на 5% та середнього рівня на 30%, що вказує на ефективність застосованих методів. Водночас, кількість здобувачів початкової освіти із високим рівнем зросла на 35%, що є значним досягненням.

У контрольному класі також відзначено покращення, хоча і менш значне. Це може свідчити про те, що хоча традиційні методи навчання дали позитивний результат, проте інтерактивні та ігрові методи, використовувані в експериментальному класі, створили більш сприятливі умови для розвитку духовних цінностей.

Результати підкреслюють важливість партнерства між батьками та школою, а також роль активної участі дітей у навчальному процесі. Саме така співпраця може стати основою для подальшого розвитку етнопедагогічних та народознавчих цінностей у молодших школярів, допомагаючи їм стати гармонійними особистостями, готовими до складнощів життя та взаємодії в суспільстві.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота досліджувала важливу та актуальну тему «Формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів в освітньому процесі Нової української школи».

На основі аналізу науково-методичної літератури та експериментального дослідження у роботі:

1. Розкрито стан порушеної проблеми у науковій психолого-педагогічній літературі.

Етнопедагогічні та народознавчі цінності здобувачів початкової освіти висвітлюється багатьма науковцями – теоретиками та практиками в області педагогіки, психології, філософії, соціології, історії. Формування їх у молодших школярів є надзвичайно важливим етапом становлення здобувачів початкової освіти як особистостей.

Педагогічна діяльність, спрямована на розвиток вище названих цінностей, вимагає використання спеціальних методів та прийомів, які враховують психологічні особливості школяра, його сприйнятливості до нового і здатність до наслідування.

2. У роботі схарактеризовано можливості етнопедагогічних та народознавчих цінностей у вихованні молодших школярів.

Використання елементів етнопедагогіки та народознавства на уроках «Я досліджую світ» дозволяє вчителям занурити школярів початкової ланки освіти у світ народних традицій, звичаїв і культурної спадщини, що сприяє формуванню у дітей патріотизму, любові до Батьківщини, поваги до рідного краю та цінностей свого народу.

Ефективне формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей у процесі навчання можливе завдяки використанню інтерактивних методик, творчих завдань та залученню дітей до активної участі в навчальному процесі. Важливу роль відіграє також введення в навчальні програми етнопедагогічних підходів і народознавчих елементів, які допомагають дітям досягнути духовні

цінності свого народу, відчуті відповідальність за збереження культурної спадщини та національної ідентичності. Залучення народознавчого матеріалу на уроках «Я досліджую світ» допомагає здобувачам початкової освіти формувати моральні установки через емоційні, інтерактивні та творчі завдання.

3. Виявлено реальний стан сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей у виховні молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

На початковому етапі рівень сформованості у здобувачів початкової освіти ЕК і КК був приблизно однаковим.

На початковому етапі:

Низький рівень у ЕК склав 15 %, у КК — 20 %.

Середній рівень у ЕК склав 60 %, у КК — 65 %, що перевищує результат ЕК на ті ж 5 %.

Високий рівень у ЕК був на рівні 25 %, тоді як у КК – лише 15 %, тобто у ЕК результат вищий на 10 %.

Загалом, здобувачі початкової освіти експериментального класу показали дещо гірші результати порівняно з контрольною групою.

4.3 огляду на ці показники, було вирішено розглянути та впровадити методику, яка б забезпечила сприятливі педагогічні умови для формування етнопедагогічних та народознавчих цінностей у виховні молодших школярів на уроках ЯДС.

Після впровадження авторської методики, яка включала інтерактивні уроки та ігрові методи, спостерігалася позитивна динаміка в обох класах.

На заключному етапі:

У ЕК кількість здобувачів початкової освіти з низьким рівнем зменшилася на 5 %, середній рівень знизився на 30 %, а високий рівень зріс на 35 %.

У КК низький рівень зменшився на 5 %, середній рівень знизився на 15%, а кількість здобувачів початкової освіти із високим рівнем духовних цінностей збільшилася на 20 %.

Після проведеного дослідження нами було зроблено висновок, що через інтеграцію етнопедагогіки та народознавства на уроках «Я досліджую світ» молодші школярі не лише отримують знання, але й вчаться усвідомлювати важливість етнопедагогічних та народознавчих цінностей, що стають основою їхньої подальшої життєвої позиції. Уроки, наповнені народознавчим змістом, формують у дітей моральні принципи, що стають фундаментом їхньої духовної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Креативність як провідний компонент готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Сер. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 2 (88). С. 5–9.
2. Атрощенко Т.О. Полікультурне виховання особистості крізь призму праць М. Г. Стельмаховича. *Освітній простір України*. 2018. № 13. С. 7–12.
3. Бабаш Г.І. Особливості навчально-ігрової діяльності учнів початкової школи. Професійний розвиток педагога : зб. матеріалів регіон. наук.-прак. конф. /Рівне : дер. гум. ун-т. Рівне. 2019.С. 3–10.
4. Бех І.Д. Моральний розвиток особистості в історико-педагогічному осмисленні. *Початкова освіта*. 2018. № 8. С. 21-24.
5. Біляковська О.О. Якість освіти: до генези поняття : зб. наук. праць Херсонського державного університету. *Сер. Педагогічні науки*. 2017. Вип. LXXVI. Т. 1. С. 24–28.
6. Брилін Б. А., Бриліна В. Л. Особливості розвитку естетичної культури майбутнього вчителя у процесі творчої діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 52. С. 244-247.
7. Брилін Б.А. Педагогічний аспект проблеми розвитку обдарованих студентів мистецьких спеціальностей. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вип. 57. Вінниця : «Твори». 2019.С. 67-71.
8. Брилін Б.А. Естетична культура майбутнього вчителя музичного мистецтва та проблема її розвитку. *Інноваційна педагогіка : теорія і методика професійної освіти*. 2019. Вип. 18. Т. 1. С. 79-82.
9. Васянович Г. Формування професійної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання як педагогічна проблема сучасності. 2017. VIRTUS.

- 10.Васянович Г. Культурно-гуманітарні засади освітнього процесу і сучасна реальність. *Освітні обрії*. Т. 49. 2019. № 2. С. 4-7.
- 11.Васянович Г. Роль і місце естетичних почуттів у професійній діяльності педагога. *Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття* : зб. матеріалів XVII Міжнар. педаг.- мис. читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / [наук. ред.: Г. І. Сотська, М. П. Вовк]. Вип. 3 (15). 2020. Київ : Талком. С. 96-99.
- 12.Васянович Г. П. Духовні смисли використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 50. 2018. С. 30-34.
- 13.Віннічук А.П. Український фольклор : навчальний посібник. Вид.2-ге, переробл. та допов. Вінниця, 2018. 168 с.
- 14.Волошина О. В. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні дисциплін педагогічного циклу. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вип. 48. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». 2016. С. 13-16.
- 15.Гомонюк О. М. Особистісний аспект діяльності майбутнього педагога – спосіб його саморозвитку та самореалізації : зб. наук. праць *Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Серія педагогічні науки*. № 4 (6). 2016. С. 52-62.
- 16.Гомонюк О.М. Професійно-педагогічна культура педагога як необхідна умова його професійного саморозвитку. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 47. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер». 2016. С. 149-154.
- 17.Грущинська І.В., Хитра З.М. Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 2019. [Електронний ресурс]. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1400>.

18. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>.
19. Дубровська Л.О. Формування моральних якостей молодших школярів: теоретичний аспект. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 3. С. 69-74.
20. Спіхіна М. А. Етнопедагогічні основи навчально-виховної роботи загальноосвітніх шкіл східноукраїнського регіону (60–90-ті роки XX століття) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кан. пед. наук : 13.00.01 Старобільськ, 2016. 20 с.
21. Спіхіна М.А., Келаріу, О.В. Народна педагогіка як засіб національно-патріотичного виховання молодших школярів у новій українській школі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (2(333) Ч. 2), 2020. С. 114–122.
22. Зверева І.Д. Діагностика моральної вихованості дітей. *Початкова освіта і виховання*. 2019. № 9. С. 18–22.
23. Кіт Г. Мета, завдання, зміст і принципи виховання. Українська народна педагогіка : курс лекцій. Вінниця : *Вінницький Державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського*, 2018. С. 103–112.
24. Коваль Т.В. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці. Педагогіка*. 2022. № 2(2). С.547-554
25. Ковальчук В.А. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Житомир. 2016. 42с.
26. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Інтернет-ресурс. Режим доступу : osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154.
27. Криштанович С., Тюріна Т., Печка Л., Русин Г., Прокопенко А., Modeling the process of ordering the main obstacles to the professional competence of future teachers. *Laplace in Journal*, 7 (3A). 2021. С. 470-479.

28.Лалак Н.В., Фенчак Л.М. Використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського у формуванні управлінської компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Молодь і ринок*. 2016. Вип. 5 (136). С. 77–81.

29.Лемко, Г. Народознавство як засіб виховання особистості. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. Том 3, 2020. № 31, С. 294–298.

30.Мафтин Лариса Виховний потенціал етнопедагогіки: вишиванка в українській культурній традиції.Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конф. Київ : Педагогічна думка. 2020. С.92–94

31.Мафтин Л.В. Етнопедагогічні основи дидактичного процесу сучасної початкової школи. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи* : зб. наукових праць. Івано-Франківськ : НАІП, 2021. С.195–198.

32.Мафтин Л. В. Проблема інтеграції українознавства у зміст підручників з математики для 1 класу. *Virtus*. January, issue 20. 2018. С. 166–169.

33.Маєвська Л. М. Форми збереження родової пам'яті. Родовід. Дерево роду. Етнопедагогіка : навч. посібник. Херсон : Олді-плюс, 2019. С. 115–116.

34.Мета, завдання, зміст і принципи виховання. Українська народна педагогіка: курс лекцій. / Г. Кіт, Г. Тарасенко; М-во освіти і науки України. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2018. С. 103–112.

35.Методичні рекомендації щодо національно–патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://dpl.in.ua/index.php/vykhovnarobota/natsionalnopatriotychnevykhovannia/metodychnirekomendatsiishchodnatsionalnopatriotychnohovykhovanniauzahalnoosvitnikh-navchalnykhzakladakh>

36.Мосіяшенко В.А. Загальні основи української етнопедагогіки. Українська етнопедагогіка : навч. пос. Київ : «Університетська книга». 2019. С. 8–16.

37. Мосіяшенко В.А. Мудрість народна про сім'ю як головний педагогічний інструментарій. Українська етнопедагогіка. Київ : «Університетська книга». 2019. С. 74–86.

38. Мосіяшенко В.А. Педагогічні погляди народу на виховання підростаючого покоління. Українська етнопедагогіка: навч. посібник. Київ : «Університетська книга». 2019. С. 17–26.

39. Мосіяшенко В.А. Педагогіка народного календаря. Українська етнопедагогіка: навч. посібник. Київ: «Університетська книга». 2019. С. 119–130.

40. Модернізація української освіти в контексті її європейської та світової інтеграції, 2016. *Учитель початкової школи*. № 4. С. 3-4.

41. Мосіяшенко В.А. Українська народна дидактика. Українська етнопедагогіка: навч. посібник. Київ : «Університетська книга» 2019. С. 99–108.

42. Русин Г.А. Формування виховного ідеалу засобами родинної етнопедагогіки: теоретичний аспект. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С.127–130.

43. Русин Г.А. Психолого-педагогічні засади взаємодії сім'ї та школи у формуванні особистості молодшого школяра, ред. *Гірська школа : сучасні виклики і перспективи розвитку : монографія*. Івано-Франківськ : НАІР. 2017. С.340–355.

44. Русин Г.А. Формування виховного ідеалу засобами родинної етнопедагогіки: теоретичні аспекти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2017. № 15. С. 127–131.

45. Русин Г.А. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої професійної освіти. Оліяр М.П, ред. *Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор : монографія*. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. С. 221–234.

46. Русин Г.А. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Педагогічна майстерність» для студентів спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ : «Плай», 2019. 67 с.

47.Русин Г.А. Освіта як ціннісна домінанта у вихованні молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. № 20. С. 11–15.

48.Русин Г.А. Формування ціннісних орієнтацій особистості засобами етнопедагогіки. *Освітні обрії*. 2019. № 2. С. 11–15.

49.Русин Г.А. Вплив соціокультурного середовища на формування виховних концепцій родинної етнопедагогіки. *Гірська школа Українських Карпат*. 2020. № 23. С. 70–74.

50.Русин Г. А. Освітньо-виховна діяльність духовенства Галичини: історичний екскурс. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер. Педагогіка*, 2(25). 2020. С. 38–44.

51.Русин Г.А. Освітньо-виховна діяльність товариства «Рідна школа» в Галичині. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер. Педагогічні науки*, 2020№ 4(408). С. 12–21.

52.Русин Г.А. Формування педагогічної майстерності учителів на засадах етнопедагогіки. В: М. П. Оліяр, наук. ред. НУШ у гірському регіоні України: теорія, практика, досвід : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ ПНУ імені В. Стефаника. 2020. С. 140–152.

53.Русин Г.А. Соціум української сім'ї та школи : навч.-метод. пос. для студентів вищих навч. закладів. Івано-Франківськ : НАІР. 2017. 316 с.

54.Смолюк І.О. Виховання здорової дитини в українській етнопедагогіці. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у су сучасному суспільстві*. 2016. № 1. С.5–12.

55.Фрицюк В.А. Аксиологічний підхід до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя. Актуальні питання освіти і науки : зб. наук. ст., матеріали IV міжнар. наук.-практ. кон. Харків : ХОГОКЗ, 2016. С. 460–463.

56.Фрицюк В.А. Діагностика ціннісного усвідомлення майбутніми педагогами необхідності цілеспрямованого професійного саморозвитку. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С.60–65.

57. Фіцула М. М. Виховання свідомої дисципліни, почуття обов'язку та відповідальності. *Сер. Педагогіка*. 2016. С. 266–270.

ДОДАТОК А

Урок-гра «Фольклор – багатство народу»

Сьогодні на нашому уроці ми маємо цікавий предмет. Що це? Так, це скриня. Для чого вона потрібна? Ще з давніх часів народи зберігали у скринях свої найцінніші речі та передавали їх з покоління в покоління. Скриня символізує скарби. А які ж це скарби?

(Показую намисто з назвами жанрів фольклору). Це – усна народна творчість. Давайте назвіть жанри фольклору, які ви знаєте, і впишемо їх у намистинки.

Вікторина «Що це за жанр?» Тепер я буду зачитувати уривки з фольклорних творів, а ви повинні визначити, до якого жанру вони належать.

1. На кого потраплю, той у гру вступає. (Лічилка)
2. Плачуть за сонечком квіти – полум'янить серпневий вечір. (Загадка)
3. Як над полем пролетить, усіх заховає – і крила, і хвіст. (Колискова)
4. У полі збирав – додому приніс, у хаті ні стуку, ні грюку, а хліба повно.
(Загадка)

5. Якби я крила мав, усе б облетів, жодного б не минув. (Прислів'я)
6. Нема сили – дружба врятує. (Прислів'я)
7. Гусі, гусі, додому! – Чого? – Вовк біля гори! (Гра)

Психологічні ігри

а) «Що добре, а що погано?»

Я буду зачитувати твердження, а ви маєте сказати, чи це добре чи погано.

1. Допомогати товаришеві, коли йому важко. (Добре)
2. Не дотримуватися свого слова. (Погано)
3. Розкидатися сміттям у парку. (Погано)
4. Підтримувати дружбу і поважати однокласників. (Добре)
5. Забирати чужі речі без дозволу. (Погано)
6. Бути чесним і відповідальним. (Добре)
7. Не звертати уваги на чужі проблеми. (Погано)

б) «Знайди приховану думку»

Вам потрібно пояснити значення прислів'їв.

- 1.«Не той друг, хто на словах, а той, хто на ділі.» (Справжнього друга пізнають не по обіцянках, а по вчинках.)
- 2.«Що посієш, те й пожнеш.» (Результат залежить від твоїх дій.)
- 3.«Сім раз відміряй, один раз відріж.» (Перш ніж щось робити, добре подумай.)
- 4.«Без труда нема плода.» (Робота приносить результат.)
- 5.«Краще пізно, ніж ніколи.» (Краще зробити щось із запізненням, ніж не зробити взагалі.)

в) «Слово в прислів'ї»

Вам потрібно згадати прислів'я, в яких зустрічаються ці слова.

- 1.Хліб. («Хліб – усьому голова.»)
- 2.Дорога. («Кожна дорога веде до мети.»)
- 3.Друзі. («Старий друг краще нових двох.»)
- 4.Книга. («Книга – джерело знань.»)
- 5.Рука. («Одна рука не плескає.»)

г) «Швидка відповідь»

Вам потрібно швидко відповісти, про який предмет або явище йде мова:

- 1.Що дорожче за золото? (Честь)
- 2.Що росте на камені? (Мох)
- 3.Що робить час швидким? (Робота)
- 4.Що важче за гору? (Проблеми)

д) «Склади прислів'я»

У кожного з вас є картки з половинками прислів'їв. Ваше завдання – правильно скласти їх. «Без труда нема плода», «Вода камінь точить», «У дружбі – сила», «Літо готує, зима споживає», «Чесність – найкраща політика», «Дружба дорожча за золото».

е) «Порівняй прислів'я»

Тут ви побачите українські прислів'я і прислів'я інших народів. Ваше завдання – знайти їхні аналогії.

- 1.«Друзі пізнаються в біді» – «Друг пізнається у скруті» (Франція).
- 2.«Сім раз відміряй, один раз відріж»—«Перш ніж робити, добре подумай»
- 3.«Хліб – усьому голова» – «Хліб на столі – мир у домі» (Італія).
- 4.«Що посієш, те й пожнеш.» – «Що посадиш, те виросте» (Китай).

є) «Кубування»

Гра з кубиком: на кожній його грані є певне слово, наприклад, «дружба», «праця», «чесність». Кидаючи кубик, учень повинен придумати прислів'я з цим словом.

ж) «Плутанина»

Зібрані прислів'я розсипалися, ваше завдання – зібрати їх знову.

- 1.«Скрізь добре, але вдома краще.»
- 2.«Один за всіх, і всі за одного»
- 3.«Що посієш, те й пожнеш»
- 4.«Літо збирає, а зима з'їдає»

Урок-гра завершився, тепер ви знаєте багато цікавого про народну мудрість та її значення в нашому житті!

ДОДАТОК Б

Фрагмент уроку за методикою «РАФТ»

Тема: Легенди рідного краю. «Цвіркун».

Мета: ознайомити здобувачів початкової освіти з поняттям «легенди» на основі українських народних легенд, зокрема легенди «Цвіркун», навчити визначати основні ознаки легенди та її моральний зміст; формувати здатність до аргументації, розвивати творче мислення через виконання завдань за методикою «РАФТ».

Хід фрагменту уроку

Стадія виклику.

Вчитель: Сьогодні ми продовжимо вивчати легенди, які передавалися з покоління в покоління і зберігали у собі мудрість нашого народу. Ми вже знаємо, що таке легенди, і тепер нам потрібно виявити їх головну ідею. Давайте разом визначимо, які важливі питання підіймаються у легенді «Цвіркун». (Молодші школярі разом із вчителем заповнюють таблицю «РАФТ», де визначають основні ролі, аудиторію, форми та теми.)

Роль	Аудиторія	Форма	Тема
цвіркун	діти	вірш	Любов до рідної землі
квіти і дерева	люди	пісня	Сила природи та єдність з нею
хлопчик	народ	лист	Чесність та доброта
річка	правителі	повідомлення	Цінність життя та миру
пісня	злі вороги	казка	Мир важливіший за багатства

Вчитель: А тепер подумайте, хто саме з героїв легенди «Цвіркун» міг підняти ці теми? Хто з них мав звернутися до інших персонажів? Чи може бути так, що пісня сама по собі може передавати важливе повідомлення? А до кого можуть звертатися природні явища, такі як квіти чи дерева?

Стадія осмислення.

Вчитель: Об'єднайтеся в групи, кожна обере собі роль, аудиторію та форму для свого звернення. Подумайте, яке життєве питання ви хочете підняти у своєму зверненні.

Стадія рефлексії.

Після виконання завдання вчитель пропонує групам представити свої роботи. Молодші школярі слухають виступи інших, обговорюють, аналізують та порівнюють свої думки з почутим. Разом визначають, які групи найкраще впоралися із завданням, і що допомогло їм досягти успіху.

Приклад творчого завдання від квітів і дерев:

«Шановний володарю, ти великий і могутній, але чи знаєш ти, що багатство і влада не можуть купити щастя? Ми, квіти і дерева рідної землі, просимо тебе не руйнувати те, що не належить тобі. Хлопчик, як і ми, дарує радість лише тим, хто поважає і любить нашу землю. Пісня щастя не прийде до того, хто має заздрість у серці. Відпусти хлопчика, і тоді ти зможеш відчувати справжню радість від життя».

У цьому фрагменті уроку ЯДС через технологію «РАФТ» ми навчаємо дітей не тільки пізнавати народні легенди, а й розвивати навички творчого мислення, вчимо їх глибше осмислювати моральні цінності та зв'язок з природою, що є важливою частиною народної культури.

ДОДАТОК В

Методи дослідження рівня сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти Луцького ліцею №26

Для оцінки рівня сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей здобувачів початкової освіти було проведено експериментальне дослідження в комунальному закладі загальної середньої освіти «Луцький ліцей №26 Луцької міської ради». У дослідженні брали участь два класи: експериментальний (ЕК) та контрольний (КК), по 10 здобувачів початкової освіти у кожному. Загальна кількість учасників дослідження склала 20 осіб.

У ході дослідження використовувались такі методи:

Метод бесіди на етнопедагогічну тему. Молодшим школярам було запропоновано взяти участь у бесіді, під час якої вони відповідали на запитання, що стосувалися їхнього розуміння етнопедагогічних та народознавчих цінностей. Метою бесіди було виявити рівень сформованості ціннісних орієнтацій у дітей та визначити, наскільки вони усвідомлюють значення народознавчих аспектів у житті.

Метод «Незакінчені речення». Дітям запропонували набір незакінчених речень, які вони повинні були доповнити на власний розсуд.

Опитування педагогів та батьків. Дослідження також включало опитування педагогів та батьків, які спостерігають за поведінкою дітей як у навчальному середовищі, так і вдома. Педагогам було запропоновано оцінити рівень активності здобувачів початкової освіти під час уроків та позакласних заходів, що сприяють формуванню етнопедагогічних та народознавчих цінностей. Батьків, у свою чергу, запитували про роль етнопедагогіки у родині.

Результати дослідження показали відмінності у рівнях сформованості етнопедагогічних та народознавчих цінностей між молодшими школярами експериментального (ЕК) та контрольного (КК) класів.

Експеримент підтвердив ефективність запропонованих методів у формуванні етнопедагогічних та народознавчих цінностей молодших школярів.